

1. ת"ת "עץ חיים" ביתר עלית
באמצעות מנהל הת"ת הרב מנחם שיינברגר ת.ז. 040643355
2. עמותת "חזון וצמיחה לישראל" ע"ר 58056711
כולם ע"י ב"כ עוה"ד בתיה כהנא דרור
ממושב נס הרים 181 9988500
טל. 0545665341 02-6789520
מייל. batyakahana@gmail.com

העותרים

נגד -

1. נשיא בית הדין הרבני הגדול, הרב דוד לאו
2. בית הדין האזורי ירושלים
3. המפקחת על ההקדשות עו"ד רחל שיקרגי
מהנהלת בתי הדין הרבניים
כולם ע"י היועמ"ש לבתי הדין הרבניים
רחוב כנפי נשרים 22 ירושלים
טל: 076-8894-843 פקס 076-8894-829
4. היועמ"ש לממשלה
5. עו"ד רונן מטרי בתפקידו כ"מנהל המיוחד" של עמותת תלמוד תורה הכללי והישיבה הגדולה "עץ חיים" (בפירוק) ונאמן ההקדשות הדתיים והציבוריים לתלמוד תורה הכללי ולישיבה הגדולה עץ חיים
ע"י ב"כ מטרי, מאירי ושות', עורכי דין
מרחוב אריאל שרון 4 מגדל השחר, גבעתיים
טל': 03-6109000; פקס: 03-6109009
6. רשם העמותות
ע"י ב"כ עו"ד מירית כנרי ועוד
מרח' השלושה 2, ת.ד. 9222 תל אביב 61091
טל': 03-6899874 פקס: 03-6899795
7. רשם ההקדשות
ע"י פרקליטות המדינה – מחוז ירושלים
מרחוב מח"ל 7 ירושלים
טל': 02-5419555; פקס 02-6468053

המשיבים

א. עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש בזאת לתת צו על-תנאי, המופנה למשיבים, לבוא ולתת טעם:

1. מדוע לא יקיימו בית הדין הרבני האזורי ירושלים - המשיב 2 (להלן: **"ביה"ד"**) והנהלת בתי הדין - המפקחת על ההקדשות - המשיבה 4 (להלן: **"המפקחת"**), את חובתם על פי דין וייקבעו מועד לדיון בתביעת העותרת 1 המבקשת לקבוע את מעמדה כנהנת מכספי הקדש "עץ חיים" - תיק מספר 1216167/1 בבית הדין הרבני בירושלים (להלן: **"התביעה"**) וידונו בתביעה לגופה.
2. מדוע לא יבוטלו הנחיות נשיא בית הדין הגדול - המשיב 1 (להלן: **"נשיא ביה"ד"**) מיום 20.12.2018 (להלן: **"ההנחיות"**), שנשלחו על ידי ראש לשכתו, אשר מנחות את ביה"ד כי **"לעת עתה יש להימנע מקביעת דיונים וקבלת החלטות בתיקי הקדשות "הוועד הכללי" ו"עץ חיים", וזאת עד לקבלת הנחיה אחרת מנשיא בית הדין הגדול"** - הנחיות אשר חוסמות את גישתן של העותרות לערכאות, ואשר ניתנו בחוסר סבירות קיצוני. ואשר תוצאותיהם פוגעות בזכותן של העותרות לקבלת סעד מבית הדין ועלולות להביא לפגיעה בזכויות היסוד של העותרת 1 ליהנות מקניינה כנהנת מהקדש "עץ חיים" כפי שהיה עד היום.
3. מדוע לא תבוטל החלטת נשיא ביה"ד מיום 20-12-18, הממנה הרכב הקדשות חדש בביה"ד (להלן: **"ההרכב החדש"**), החלטה אשר התקבלה בחוסר סבירות, ובחוסר מידתיות, ואשר בעטיה פוזר הרכב ההקדשות הקודם אשר עסק במשך שנתיים באופן נמרץ בהקדשי "עץ חיים", ואשר מינה את המנהל המיוחד- המשיב 5 (להלן: **"המנהל המיוחד"**), והיה ערב קבלת החלטות מכריעות בעניין הקדש "עץ חיים" (להלן: **"ההרכב הישן"**).
4. מדוע לא יבוטלו החלטות היועץ המשפטי לממשלה - המשיב 3 (להלן: **"היועם"ש"**), מיום 30-12-18 המורות להרכב החדש שלא לדון בכלל, ובפרט בתיק העוסק בהקדש "עץ חיים". וזאת כפי שנמסר לעותרות על ידי המפקחת כנימוק למניעת סעד לעותרות מאת בית הדין. החלטות אשר חוסמות את גישת העותרות לערכאות **תוך פגיעה קשה בזכותן החוקתית לקבלת סעדים**.
5. מדוע לא ייתן בית המשפט הנכבד כל סעד אחר או נוסף, כפי שימצא לנכון ולצודק לאור נסיבות המקרה.
6. כמו כן, בית המשפט הנכבד מתבקש לחייב את המשיבים בתשלום הוצאותיהן של העותרות בגין עתירה זו, לרבות תשלום שכ"ט עו"ד, בצירוף מע"מ כדין.

ב. בקשה ליתן צו ביניים וצו ארעי

7. עד להכרעת בית המשפט הנכבד בעתירה למתן הצווים על תנאי, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו ביניים המופנה למשיבים 3, 5 - 7 המורה להם להימנע מכל פעולה שעלולה להשפיע על העותרות וכן להימנע מביצוע כל פעולה אחרת באשר היא ואשר יהיה בה לפגוע בזכויות העותרות. ובכלל זה קידום פירוק עמותת "עץ חיים" במסגרת תיק פר"ק 18-03-1363 (בית המשפט המחוזי י-ם כב' השופט א' דורות) (להלן "תיק ביהמ"ש המחוזי"), קידום עבודת ועדת האיתור ומתווה הבראה כפי שאושרה בהחלטת ביהמ"ש המחוזי מיום 18-3-20 במסגרת אישור צו הפירוק, וכן להימנע מביצוע כל פעולה אחרת אשר יהיה בה לפגוע בזכויות העותרים, עד לדיון בעתירה גופה. וזאת מהנימוקים המפורטים להלן :
8. אי מתן צו ביניים שיימנע מהמשיבים 3, 5 - 7 להמשיך ולפעול בהתאם למתווה שאושר ע"י ביהמ"ש המחוזי, יאפשר למנהל המיוחד לקדם את התפעול השוטף של מוסדות הקדש "עץ חיים" תוך קיצוץ תקציב העותרת 1 טרם קביעת מעמדה ע"י ביה"ד, משמעה פגיעה חוקתית בזכותה הקניינית של העותרת 1 בהיותה נהנית מנכסי הקדש "עץ חיים" מאז היווסדה. וכן מהחשש כי בסופו של תהליך פירוק העמותה והבראתה תנושל העותרת 1 ממעמדה כאחת מנהנות ההקדש, ובכך ייפגע קניינה.
9. יש לציין כי בנסיבות העניין התקדמות מתווה ההבראה על ידי המשיבים 3, 5 - 7 יש בה בכדי לשנות את האיזון בין הזכויות והאינטרסים השונים של כל הנהנים מנכסי הקדש "עץ חיים" ונכסי עמותת "עץ חיים", שינוי אשר יביא להרעת מצבם של העותרות ובסופו של יום אף לסגירת ת"ת "עץ חיים", ביתר עלית - עותרת 1.
10. בנוסף, בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן מלפניו צו ארעי הזהה לצו הביניים אשר יעמוד בתוקפו עד להחלטה בבקשה לצו הביניים.

ג. תמצית העתירה

11. עניינה של עתירה זו הוא במניעת סעד לעותרות ע"י ביה"ד וזאת באמצעות חסימת דרכן לדיון בתביעתן, העולה כדי פגיעה קשה בעותרות ובזכותן לקניין. מניעת הסעד באה בעקבות החלטות נשיא בית הדין מיום 20-12-18 למינויי הרכב הקדשות חדש בבית הדין האזורי בירושלים, והנחייתו מאותו היום העוצרת את ההרכב החדש מלטפל בעניין הקדש "עץ חיים".
12. החלטות אלו של נשיא ביה"ד דינם בטלות כיוון שהן נגועות בחוסר סבירות קיצוני, וכיוון שהן הובילו להנחיית המשנים ליועץ המשפטי לממשלה - מר ארז קמיניץ ומר רז ניזרי להקפאת פעילות ההרכב החדש.
13. החלטות נשיא ביה"ד והיועמ"ש, אשר בעטיים הושבתה פעילותו של בית הדין, ואשר מונעת מבית הדין מלטפל בעניינים של העותרות, חוסמות את שערי בית הדין בפני העותרות ופוגעות בזכותן לקבלת סעד מבית הדין. כמו כן, פוגעות החלטות אלו בזכות היסוד של העותרות לקניין, ולפיכך הינם נתונות לביקורת השיפוטית של בית משפט נכבד זה.
14. ראוי להדגיש כי עתירה זו מוגשת על רקע הליכי פירוק עמותת "עץ חיים" במסגרת צו פירוק שניתן בבית המשפט המחוזי מיום 20-3-18 ובהמשך להחלטתו של ביה"ד 2 מיום 26-2-18 על מינויי עו"ד רונן מטרי המשיב 4 כ"מנהל המיוחד".

ד. הצדדים לעתירה

העותרים:

1. **העותרת 1** - ת"ת "עץ חיים" ביתר עלית (להלן "ת"ת ביתר עלית") אשר הוקמה ע"י עמותת "עץ חיים" בשנת 2001 ומשמשת כ- 450 תלמידים מגילאי גן ועד סוף היסודי המתגוררים בעיר ביתר עלית, ועתה קיים חשש כי עקב פירוק עמותת "עץ חיים" ותהליכי הבראתה יוטל בספק מעמדה של העותרת 1 כנהנית מהקדש "עץ חיים". באמצעות הרב מנחם שיינברגר המשמש כמנהל התלמוד התורה.
2. **העותרת 2** - עמותת "חזון וצמיחה לישראל", המפעילה את העותרת 1. עמותה אשר הוקמה בשנת 2012 בהמשך להחלטת עמותת "עץ חיים" במטרה להפריד את הניהול התקציבי של ת"ת ביתר עלית מת"ת "עץ חיים" בירושלים, ובכך לאפשר לעותרת 1 **קבלת תקציבי מדינה, בהיותה מתנהלת באופן תקין.**

המשיבים:

1. **המשיב 1** - נשיא בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים, היושב בראש מערכת בתי הדין הרבניים. בין השאר גם מופקד על מינויי הרכבי בית הדין ובכלל זה הרכבי הקדשות, במסגרת תפקידו הוציא מלפניו את ההחלטות מיום 20-12-18, הקובעת הרכבי הקדשות חדשים, בין השאר בבית הדין האזורי בירושלים, וכן את ההנחיה מאותו היום אשר התקבלה באמצעות ראש לשכתו המונעת קביעת דיונים והחלטות בעניינם של ה"וועד הכללי" ו"עץ חיים".
2. **המשיבה 2** - בית הדין האזורי ירושלים - הרכב הקדשות, הממונה על מענה ופיקוח ואשר סגרה את שעריה בפני טיפול בתביעת העותרות.
3. **המשיבה 3** - המפקחת על ההקדשות מטעם הנהלת בית הדין הרבני הממונה על יחידת הפיקוח על ההקדשות בבתי הדין הרבניים ואשר הינה נציגת הנהלת בתי הדין הרבניים בוועדת האיתור.
4. **המשיב 4** - היועמ"ש לממשלה אשר הוציא מלפניו את ההחלטות מיום 30.12.2018 להקפאת פעולת ההרכב החדש אשר מונה ע"י נשיא ביה"ד באמצעות המשנים ליועץ המשפטי לממשלה, מר ארז קמיניץ ומר רו ניזרי. ואשר מתוקף תפקידו כראש המערכת המשפטית הציבורית, נושא באחריות להגן על שלטון החוק במדינת ישראל מפני פגיעה אפשרית מצד רשויות השלטון.
5. **המשיב 5** - עו"ד רוני מטרי אשר מונה על ידי המשיבה 2 כ"מנהל המיוחד" של עמותת תלמוד תורה הכללי והישיבה הגדולה "עץ חיים" (בפירוק) ונאמן ההקדשות הדתיים והציבוריים לתלמוד תורה הכללי ולישיבה הגדולה עץ חיים אשר מוסדות ת"ת הכללי והישיבה הגדולה "עץ חיים" הם הנהנים מהם ובכלל זה עותרת 1, ואשר במסגרת תפקידו מקדם את פירוק עמותת "עץ חיים" והבראתה.
6. **המשיב 6** - רשם העמותות - שתפקידה לפקח ולהסדיר את רישומן ופעולתן של עמותות במדינת ישראל ואשר נציגו חבר בוועדת האיתור לחברי האספה הכללית והוועד מנהל של עמותת "עץ חיים" וכחלק ממתווה ההבראה של עמותת "עץ חיים".
7. **המשיב 7** - רשם ההקדשות - האחראית על הליכי רישום הקדש ציבורי ופיקוח על נאמני ההקדשות ואשר נציגו חבר בוועדת האיתור לחברי האספה הכללית והוועד מנהל של עמותת "עץ חיים" כחלק ממתווה ההבראה של עמותת "עץ חיים".

ה. העובדות הרלבנטיות לענייננו

עמותת "עץ חיים" – רקע הסטורי

15. תלמוד תורה "עץ חיים" הראשון הוקם בשנת 1841 על ידי הרב שמואל סלנט, רבה הראשי של ירושלים, בעיר העתיקה, בחצר בית הכנסת 'החורבה'. המוסד שימש את אוכלוסיית היישוב הישן, ועם הזמן הרחיב את פעילותו לשכונות נוספות בירושלים בתוככי החומות ומחוצה להן. ופתח תלמודי תורה נוספים, ישיבות וכוללים.
16. עם התרחבותם של המוסדות, הפך 'עץ חיים' לגוף בעל משמעות רבה בחינוך החרדי בירושלים ובין אלפי בוגריו נמנים חלק מגדולי תלמידי החכמים ומנהיגי הציבור החרדי בדורות האחרונים.
17. בשנת 1924 התאגדו כלל המוסדות תחת מעטפת משפטית כאגודה עות'מאנית ורק בשנת 1982 נרשמה "עץ חיים" כעמותה רשומה על פי חוק העמותות, תש"ם-1980 בשם "תלמוד תורה הכללי והישיבה הגדולה עץ-חיים" (ע.ר. 580028710). במידע הכללי אותו הגדירו מקימי העמותה מוגדר אזור פעולתה "ירושלים, אזור יהודה ושומרון" ובמקומות הפעילות מופיעים: "ירושלים, ביתר עילית, מודיעין עילית".
- מצ"ב בקשה לרישום עמותת עץ חיים מיום 31.03.1982 כנספח 1**
18. עקב יוקר המחיה בירושלים מצוקת הדיור בירושלים והגירת זוגות צעירים לאזורי פריפריה, והצורך למוסד "עץ חיים" בביתר עילית, בשנת 2001 הקימה עמותת עץ חיים סניף נוסף של ת"ת עץ חיים בביתר עילית, ברקע להחלטה זו עמדה גם סכנת הסגירה של המוסד בירושלים כתוצאה מצמצום תלמידים מ-750 תלמידים בשנת 1949 ל-250 תלמידים בלבד בשנת 2000.
- מצ"ב פרוטוקול העמותה מיום 05.02.2001 כנספח 2**
19. החלטה זו להקמת ת"ת בביתר עילית היוותה המשך ישיר לחזון ולמטרות העמותה כפי שנוסחה בבקשה לרישום "עמותת עץ חיים" מיום 31.03.1982 להקמת מוסדות ת"ת ביתר מושבות א"י "לייסד ולהחזיק ולנהל בירושלים וביתר מושבות א"י בתי תלמוד תורה, ולקבל אל תוכם ילדים יהודים בכדי ללמדם ולחנכם לתורה ולדרך ארץ. שיטת הלימוד תהי' ברוח התורה והמסורה והיהדות המקורית דוקא, הלימודים העיקריים הם: תורה ותפילה ש"ס, פוסקים וספרי דת ומוסר, מלבד כתב ולשון עברית, דקדוק וחשבון, שפות הלימודים: אידיש ועברית".
- מצ"ב חזון העמותה כנספח 1**
20. כיום נסגרו כל סניפי העמותה, לבד מהמוסד ברחוב יפו שעבר בהמשך לבניין בית הספר 'למלי' ברחוב ישעיהו בירושלים, והמוסד בביתר עילית, שהוקם ב-2001 כאמור. הסניף בירושלים מונה כשלוש מאות וחמישים תלמידי כ"י, והסניף בביתר עילית המונה כארבע מאות וחמישים תלמידים כ"י.

21. מאז הקמת ת"ת ביתר עלית ב-2001 ועד לסוף שנת 2013 המשיכה עמותת עץ חיים להיות המפעילה של הסניף בביתר. הדבר בא לידי ביטוי בניהול התקציבי - בדוחות הכספיים וכן בפיקוח ובבחירת העובדים ואף בניהול החינוכי. קבלת העובדים נעשתה ע"י ראש המוסדות עץ חיים אשר ראיין ואישר כל עובד בביתר עלית לפני כניסתו לתפקיד.

מצ"ב פרוטוקולים של העמותה מתאריך 29.7.2008 וכן מתאריך 14.5.2009 כנספח 3

22. בשנת 2009 מונה המנהל הנוכחי של תת ביתר עלית - הרב מנחם שיינברגר - עותר 1. גם עם מינויו למנהל הסניף המקומי המשיכה עמותת "עץ חיים" לשמש כעמותה המפעילה של סניף ביתר עלית וזאת עד לשנת 2013. במקביל המשיך המפקח החינוכי של מוסדות עץ חיים לחלק את זמנו בין המוסדות בירושלים ובמוסדות בביתר, כאשר יומיים בשבוע הוא נמצא בביתר, ושלושה ימים בירושלים.

מצ"ב פרוטוקולים של העמותה מתאריך 30.10.2008 וכן מתאריך 4.2.2009 כנספח 4

23. כפי שיובא להלן עד לשנת 2013 שנת יסוד עמותת "חזון וצמיחה לישראל", התנהל תקציב הסניף בביתר כחלק מהתקציב הכולל של עמותת "עץ חיים" כפי שבאו לידי ביטוי בדוחות הכספיים והמילוליים של העמותה. ובכלל זה הוצאות שכר המורים, תחזוקה וספקים, והכנסות שכר לימוד מההורים בביתר.

מצ"ב דוחות מילוליים מהשנים 2008-2013 כנספח 5

ת"ת ביתר עלית ועמותת "חזון וצמיחה בישראל"

24. עם השנים, לאור העמקת הגירעונות של עמותת "עץ חיים" עקב הניהול הכושל של ההקדשים והנכסים, והקושי להמשיך ולתקצב את כלל מוסדותיה, הוחלט בעמותת "עץ חיים" שיש צורך בתכנית ייעול כלכלית שתייצב המאזנים הכלכליים של העמותה. במסגרת תכנית הייעול פנו מנהלי עמותת "עץ חיים" לכל מוסדות העמותה, ובכלל זה למנהל ת"ת בביתר עלית, בבקשה להצגת תכנית ייעול של הסניף. על בסיס העיקרון כי יש צורך לייצר משק סגור לכל פעילות של כל מוסד "עץ חיים" בנפרד, כאשר מוסד שמתיעל יוכל להמשיך להתנהל גם כאשר קיימת פעילות גירעונית וקשיי תפעול במוסדות עמותה מקבילים.

מצ"ב פרוטוקול העמותה מיום 27.01.2004 כנספח 6

25. ביום 26.05.2013 הציג מנהל העותרת 1 להנהלת עמותת "עץ חיים" תכנית ייעול אשר חוסכת כ-70% מהתקציב הכולל אשר הוקצה לת"ת ביתר עלית, ואשר מתבססת על קבלת תקציבי מדינה.

מצ"ב פרוטוקול העמותה מיום 26.5.2013 כנספח 7

26. לא למותר לציין שלמרות צבירת הגרעון בעמותת "עץ חיים" העמותה חדלה מלקבל תקצוב מדינה באופן ישיר, עקב ביקורת עומק של החשכ"ל אשר נערכה ע"י רו"ח עזרא כדורי בשנים 2012-2014, אשר המליץ על הפסקת התמיכה בעמותה, עקב אי בהירות באשר לאפשרות העמותה לקבל אישור "ניהול תקין" מטעם רשם העמותות.

מצ"ב מכתב מרשם העמותות מיום 2.11.2016 בו מוזכר דו"ח החשכ"ל כנספח 8

27. עם אישור תוכנית הייעול של עותרת 1 ע"י עמותת "עץ חיים", ובכלל זה אישור קבלת תקציבי מדינה עבור המוסד בביתר עלית, הוחלט כי הסניף בביתר עלית יפעל תחת ישות משפטית נפרדת שתהא מעין עמותת בת של עמותת "עץ חיים". כך, באמצעות הקמת עמותה נפרדת אשר תהיה זכאית לאישור ניהול תקין התאפשר לת"ת ביתר עלית קבלת תקציב מהמדינה במסלול "מוכר שאינו רשמי" (מוסדות פטור) הממומן ע"י משרד החינוך - החינוך העצמאי (לבית הספר היסודי) וממשרד החינוך (לגני הילדים).

28. ואכן בהמשך לכך, בשנת 2013, עמותת "חזון וצמיחה לישראל" עותרת 2, אשר מפעילה את הסניף בביתר עלית, פנתה למשרד החינוך לקבלת תקצוב. וכך נכתב בבקשת הרישוי שהוגשה ע"י העמותה למשרד החינוך:

"בית הספר "עץ חיים" הוקם בשכונה החדשה (התמר) בביתר עלית, בשנה"ל תשע"ד. בית הספר הוקם כמענה לצורך הבסיסי לחינוך עבור ילדי ביתר עלית, באין מוסדות אחרים בשכונה זו המיועדים לקהילות בני הישוב הישן. קהל היעד: קהילות בני ירושלים דוברי יידיש. הדרך החינוכית של המוסד: על פי הדרך המסורה לנו מדור דור, כרוח בני ירושלים, וכפי סדר הלימוד שנקבע ע"י רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, בייסוד תלמוד תורה "עץ חיים" בבית כנסת "החורבה" בעיר העתיקה בירושלים, בשנת תר"א (יוני 1841)".

מצ"ב הבקשה לרישוי ממשרד החינוך כנספח 9

29. בהתבסס על הניהול התקין של עמותת "חזון וצמיחה בישראל", אישר משרד החינוך את עותרת 1 במסלול "מוכר שאינו רשמי" (מוסדות פטור) הממומן ע"י משרד החינוך - החינוך העצמאי (לבית הספר היסודי) וממשרד החינוך (לגני הילדים). משנת 2014 החלה העמותה בביתר להיות מתוקצבת מכספי מדינה.

רקע אידיאולוגי-ערכי- סטאטוס קוו

30. בהמשך לכך חשוב לציין כי הפעלת ת"ת ביתר ע"י עמותת "חזון וצמיחה לישראל" שהוקמה מטעמי ייעול, ומתן אפשרות לקבלת תקציבי מדינה, לא כללה כל שינוי באופי המוסד, בתכני הלימודים, בערכים או באופי האוכלוסייה והמשיכה להנהיג בסניף ביתר עלית את שיטת הלימוד הנהוגה בכלל מוסדות "עץ חיים", ובכלל זה גם עובדת היותה מתוקצבת מכספי מדינה, היותה המשך ישיר לקו האידיאולוגי שאפיין את מוסדות "עץ חיים" לדורותיו.

31. לאורך השנים, וגם בתקופת הקמת המדינה, עמדו בראש המוסדות נשיאים ורבנים אשר נחשבו למתונים במארג העדה החרדית וביחסם למדינה לא התנגדו אידיאולוגית ללקיחת תקציבי ממשלה כל עוד זה אינו כרוך בשינוי תכני הלימודים. והמוסדות שימשו את האוכלוסייה החרדית-ירושלמית של אותה תקופה.

32. למרות שבשנים שלאחר קום המדינה הצטרפו למוסדות "עץ חיים" ולעמותה, זרמים נוספים (דוגמת בריסק) שמשנתם האידיאולוגית שוללת הסתייעות מתקציבים ממשלתיים. לאורך כל השנים וחרף ההטרוגניות החברתית, השכילה העמותה והמוסדות להתנהל מתוך סובלנות, כבוד הדדי, וסטאטוס קוו שאפיין את התנהלות המוסדות.

פילוח מגזרי אידיאולוגי מצורף כנספח 10

הרחבה בנושא מדיניות לקיחת תקציבי מדינה מצורף כנספח 11

33. בדו"ח הכספי משנת 1977 של האגודה העות'מנית (שהתאגדה כעמותה בשנת 1982) מופיעים הקצבות ממשרד הדתות ומשרד הסעד. דו"ח זה מופיע בתיק העמותה ברשם העמותות, וככל הנראה כך היו פני הדברים בשנים שלפני ואחרי כן, אלא שלא מופיעים בתיק העמותה דוחות נוספים משנים אלו.

34. בדוחות הכספיים של העמותה בשנים 2000-2014 מופיעים הכנסות מתקציבים ממשרד החינוך מחלקת הישיבות וכן מעיריית ירושלים. העמותה הפסיקה לקבל תקציבים אלו רק בשנת 2015, לא מסיבה אידיאולוגית, אלא כאמור לעיל תוצאה מאי עמידתה בביקורת החשכ"ל בשנה זו.

35. שלילת לקיחת תקציבי ממשלה כעיקרון, הינו שינוי אופי רוח העמותה לדורותיה, וביטול הסטאטוס קוו שאפיין את העמותה והמוסדות, הפיכת המוסד לכזה ש'מחנך' נגד לקיחת תקציבים, וכפועל יוצא נגד מדינת ישראל ומוסדותיה – הנה אידיאולוגיה המנוגדת לחלוטין לרוח מוסדות "עץ חיים" לדורותיה, ועלולה לגרום לסגירת שערי המוסדות בפני מגזרים השוללים עיקרון זה כיהרג ואל יעבור, עד כדי הוצאת בניהם מהמוסד.

1. בית הדין הרבני הרכב הקדשות – "עץ חיים"

טרם נפנה לתיאור פעולת בית הדין בעניין עמותת "עץ חיים" הנוגע לעניין של העותרות יובא להלן בקצרה רקע על הרכב הקדשות:

36. החל בשנת 1997 ועד לשנת 2006 התקיים הרכב מיוחד ארצי להקדשות בבית הדין הרבני ירושלים. בראש ההרכב עמד אב"ד תל אביב הרב אברהם שיינפלד. במשך שנים רבות שימש הרב שיינפלד אב"ד קבוע בבית הדין תל אביב במשך רוב ימות השבוע ובמקביל ישב בראש הרכב הקדשות וממונות בירושלים במשך יום-יומיים בשבוע.

37. בדו"ח מבקר המדינה לשנת 2014 (דוח שנתי 64 ג, התשע"ד - 2014, עמ' 1140) תואר שבשנת 2006 כיצד החליט הרב הראשי דאז לפרק את ההרכב וקבע כי הדיונים שנושאי ההקדשות יובאו בפני כל הרכב הדיינים, בנימוק שיש חשיבות לכך שגם דיינים אחרים יתמחו בתחום ההקדשות.

38. עוד תואר בדו"ח, שלאחר פיזור ההרכב פנו דייני ההרכב לרב הראשי דאז וקבלו על כך שההנחיה התקבלה בלא שנשמעה דעתם. לדידם סברו כי יש חשיבות לקיומו של ההרכב, אשר לבד מתפקידו כפוסק בענייני הקדשות גם יזם פיקוח על הנאמנים ודרש מהם להמציא דוחות כספיים מדי שנה ולדווח על כלל הפעולות שנעשו בנכסים. הדיינים טענו כי פיזור תיקי ההקדשות בין כל ההרכבים יפגע ביכולת הפיקוח על ההקדשות ויגרום ל"אנדרלמוסיה רבתי" ולפגיעה אנושה בהקדשות.

מצ"ב העמוד הרלוונטי מתוך דו"ח מבקר המדינה כנספח 12

39. ואכן ביטול ההרכב המיוחד להקדשות בירושלים הוביל לפגיעה קשה בהקדשות. כפי שתואר לעיל וביתר פירוט בדו"ח המנהל המיוחד, המפנה בהתנהלות "עץ חיים" אירע מיד בשנים שלאחר ביטול ההרכב המיוחד. באותה תקופה העמותה צברה גירעונות עצומים בגין מספר הסכמים מפוקפקים עם בעלי תפקידים, וכיסתה את החובות באמצעות מכירה של נכסי הקדש יקרים לאנשי עסקים ששילמו תמורתם מחירים לא ריאליים.

40. עקב ביקורת קשה זו של מבקר המדינה בסמוך לתחילת כהונתו בנשיאות בית הדין הרבני הגדול, החליט הראשון לציון הרב הראשי הרב יצחק יוסף, בהמלצת מנהל בתי הדין הרבניים, הרב שלמה דיכובסקי לכוון הרכבים מיוחדים להקדשות בארבעה אזורים. בראש ההרכב המיוחד להקדשות בירושלים – אזור הכולל את חלק הארי, כ-90% של ההקדשות הדתיים היהודיים בישראל – הועמד האב"ד הרב שיינפלד ואתו שובצו שני אב"דים מבית הדין האזורי בתל אביב – הרב אלמליח והרב שלמה שטסמן.

41. כעבור שנתיים מינה הרב יוסף את הרב שטסמן כמחליפו של הרב שיינפלד כאב"ד ההרכב המיוחד להקדשות בירושלים, והוסיף להרכב גם את אב"ד מתל אביב הרב זבדיה כהן.

42. הראשון לציון הרב יצחק יוסף, בעת שכהן כנשיא בית הדין הרבני הגדול, הפקיד את התיקים הקשורים ל"עץ חיים" בידי אותו הרכב מיוחד בראשות הרב שטסמן עקב היותם תיקים סבוכים אשר במשך שנים התבצעו בהם פעולות ללא עין מפקחת וללא יד מכוונת. מהם עולה תמונה עגומה וחמורה של רשלנות ואף מעשים פליליים בנכסי הקדשות.

ז. פעולות בית הדין, ביהמ"ש והמנהל המיוחד בעניין עמותת "עץ חיים"

43. בשלהי שנת 2016 הגיע לבית הדין הרבני בירושלים - הרכב הקדשות בראשותו של אב"ד שלמה שטסמן מידע באשר לעסקאות שנעשו בנכסי הקדשות של מוסדות עץ חיים, ולפיכך זימן ביה"ד את הנאמנים של אותם הקדשות. התשובות שניתנו ע"י הנאמנים לא היו מספקות, והן הגבירו את חשדות בית הדין באשר לתקינות העסקאות שנעשו בנכסי הקדשות.

44. הרכב בית הדין בראשותו של כב' האב"ד שטסמן, החל לחקור ולפעול בצורה נחושה בכל תיקי "עץ חיים", תוך שיתוף פעולה עם הגורמים המקצועיים המוסמכים רשם התאגידיים, רשם העמותות והממונה על ההקדשים הדתיים בהנהלת בתי הדין הרבניים.
45. ביום 12.01.17 ניתנה ע"י בית הדין הרבני החלטה במסגרתה הוטל עיקול על נכסי מקרקעין של המוסדות ובהמשך לכך ביום 05.02.17 ניתנה החלטה נוספת במסגרתה הושעו נאמני ההקדשות הדתיים – עץ חיים עד להודעה חדשה. במקביל מונה כנאמן מיוחד מטעם בית הדין השופט (בדימוס) ספי אלון שהונחה להגיש לבית הדין דו"ח מפורט בעניין נכסי ההקדשות והתנהלות נאמני ההקדשות והמסייעים על ידם בכל הקשור לנכסי ההקדשות.
46. ביום 29.05.17 הגיש כב' השופט אלון לבית הדין הרבני דו"ח בדיקה מטעמו, אשר התמקד בבדיקת מספר עסקאות שנעשו בין השנים 2008 עד 2013 בנכסי ההקדשות הקשורים למוסדות. הדו"ח העלה ממצאים חמורים ביותר באשר להתנהלות נאמני ההקדשות.
47. במקביל להליכים המתוארים, במהלך שנת 2016 נעשו מס' פניות מרשם העמותות לעמותת "עץ חיים", בדרישה לקבלת מידע ומסמכים בנוגע לנכסי העמותה ולנכסי ההקדשות הציבוריים המנוהלים ע"י העמותה. וביום 15.03.17 נשלח לעמותה מכתב נוסף מרשם העמותות ובו התראה לפני הגשת בקשת פירוק כנגד העמותה.
48. בניסיון למנוע את הליכי הפירוק מינתה העמותה הנהלה חדשה, אך זו לא הביאה לתוצאות שונות בהרבה מתוצאות ההתנהלות של ההנהלה שקדמה לה.
49. בהמשך לכך בפיקוח בית הדין החל מתחילת משלהי שנת 2017 נוהל מו"מ ממושך בין העמותה, רשם העמותות, רשם ההקדשות, נציגי בית הדין הרבני - המפקחת על ההקדשות, ו"ועדת הרבנים" אשר הוקמה לשם הצלת המוסדות. בסוף המשא ומתן, הושג בהסכמת כל הצדדים מתווה לפירוק והבראה של העמותה (להלן: "המתווה").
- מצ"ב המתווה לפירוק והבראת העמותה כנספח 13**
50. ביום 26.02.18 ניתן צו ע"י בית הדין הרבני למינויו של עו"ד רוני מטרי כנאמן ואפוטרופוס של כל נכסי ההקדשות הדתיים אשר מוסדות ת"ת הכללי והישיבה הגדולה עץ חיים הינם הנהנים בהם.
- רקע בהרחבה למינויו של המנהל המיוחד – נמצא בדוח המנהל המיוחד שהוגש לכב' בית הדין ביום 18-10-21 מעמ' 6-8 מצורף כנספח 14**
51. ביום 20-3-18, בהמשך להחלטת בית הדין הרבני, ניתן במסגרת תיק בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופט א' דורות) צו פירוק כנגד עמותת "עץ חיים" והמנהל המיוחד מונה לתפקידו.

52. כאמור צו המינוי והפירוק ניתן בהמשך למתווה המוסכם שנחתם בין העמותה רשם העמותות, ועו"ד רונן מטרי המנהל המיוחד - הנאמן על ההקדש, וזאת במטרה לפרק את העמותה, להביא להבראתה, ולכונן מוסדותיה מחדש, באופן המאפשר את המשך הפעילות הרציפה של מוסדות החינוך "עץ חיים", תוך שיקום ופיקוח על נכסי העמותה ועל הקדש "עץ חיים".

53. במסגרת המתווה נקבעו הוראות באשר לאופן האיתור והמינוי של חברי האסיפה הכללית החדשה של העמותה באמצעות וועדת האיתור בה יהיו חברים המנהל המיוחד עו"ד רונן מטרי, הרב ברוורמן נציג וועד הרבנים, נציג רשם העמותות, נציג רשם ההקדשות - מרשות התאגידים, ונציגת בית הדין הרבני - עו"ד רחל שקרגי - המפקחת על ההקדשים (להלן "וועדת האיתור").

54. כמו כן, וכחלק מהמתווה, הוחלט כי עד לכינונה של האסיפה הכללית החדשה, ובחירת נציגיה ע"י ועדת האיתור, יוזרמו למוסדות כספי תרומות אשר יגויסו ע"י ועד הרבנים לצורך מימון כלל המוסדות. לצורך כך נחתם הסכם בין המנהל המיוחד לוועד הרבנים - הרב קסלר והרב ברוורמן אשר הסדיר העברת תרומות במסגרת הליכי הפירוק לצורך המשך הפעלת העמותה. כאשר ועד הרבנים לקח על עצמו לגייס תרומות בהיקף ניכר. ההסכם אושר ע"י בית המשפט ביום 15-4-18.

מצ"ב הסכם הזרמת תרומות אשר נחתם עם ועד הרבנים בתאריך 28.03.2018 ובתאריך 30.7.2018
כנספה 15

55. כאן המקום לציין כי הרב מנחם שיינברגר מנהל תת ביתר עלית, היה החלק הארי במאמץ לגיוס התרומות שהובטחו לפתרון הגירעון הכללי שנוצר במוסדות "עץ חיים", בהתאם למתווה. ועוד קודם למתווה לבקשת הרב סולובייציק בנובמבר 2017 נסע הרב מנחם שיינברגר ל NY ובמאמץ משותף עם הרב עמרם שלזינגר (ראש הישיבה לצעירים "עץ חיים") גייס כ-250 אלף דולר. עקב חתימת ההסכם עם וועד הרבנים בימים 19-22 לאפריל 2018 נסע שוב הרב שיינברגר עם הרב קסלר והרב ברוורמן לדינר אשר במהלכו גויסו מיליון דולר לטובת המוסדות, ותפקידו של הרב שיינברגר היה להציג את המוסד בראשו הוא עומד, ואת מתווה ההבראה וההתייעלות.

56. ביום 25-11-18 הנהלת בתי הדין הרבניים בתיאום עם בית הדין הרבני החליטה להשעות את השתתפות נציגת בתי הדין בוועדת האיתור, נוכח ידיעות שהגיעו לבית הדין אודות כוונת גורמים בעלי עניין לבצע מהלך השתלטות על העמותה באמצעות התניית הזרמת כספי התרומות למנהל המיוחד בזהותם של נבחרי האסיפה הכללית, מהלך אשר הובל ע"י הרב צבי ברוורמן, חרף ההסכם אשר נחתם בינו כנציג ועד הרבנים לבין המנהל המיוחד, החליט הרב ברוורמן על הקפאת התרומות.

57. ביום ה-29-11-18 הגיש המנהל המיוחד הודעה מטעמו לבית המשפט בגין הקפאת הליך ועדת האיתור וכן הודעה על עיכוב העברת התרומות ע"י ועדת הרבנים ועל הקושי בהמשך הפעלת המוסדות בו פורט כי ועד הרבנים אינו ממלא אחר התחייבויותיו ולא העביר את מלוא סכום התרומות אליו התחייב, ועקב כך אין באפשרות המנהל המיוחד להמשיך ולהפעיל את המוסדות החל מינואר 2019, כמו כן העלה המנהל המיוחד את חששו לסגירתם של המוסדות.

58. בשולי הדברים ציין המנהל המיוחד בהודעתו כי הליך מינויי מוסדות העמותה ע"י ועדת האיתור טרם הסתים בגלל מחלוקת שבין הגורמים הקשורים למתווה בדבר זהות חברי האסיפה הכללית. ובכך רמז על ניסיונות השתלטות של ועד הרבנים על זהות נבחרת האסיפה הכללית, אשר בעטיים פרשה נציגת הנהלת בתי הדין מועדת האיתור.

מצ"ב הודעתו של המנהל המיוחד לבהמ"ש מיום 29.11.2018 כנספח 16

59. במקביל, ביום 20.12.2018 הודיע נשיא בית הדין הגדול כי מתוקף סמכותו לפי סעיף 8א לחוק הדיינים התשט"ו-1955 (להלן: "חוק הדיינים") הוא ממנה הרכבי דיינים שידונו בענייני הקדשות, ובין היתר בבית הדין בירושלים מינה את ההרכב החדש - הרב יקותיאל כהן-אב"ד, הרב יצחק זר והרב יצחק אושינסקי. החלטה זו הפסיקה למעשה בו ביום את פעילותו של ההרכב הישן בראשותו של האב"ד הרב שלמה שטסמן, אשר כיהן בתפקידו כאב"ד מחודש יולי 2015, ושימש כדיין בהרכב כשנתיים קודם לכן.

60. בהמשך להחלטת נשיא בית הדין, באותו יום יצאה הודעת ראש לשכתו, רפאל אלטמן, לפיה "בהתאם להוראת נשיא ביה"ד הגדול הגאון רבי דוד לאו שליט"א, לעת עתה יש להימנע מקביעת דיונים וקבלת החלטות בתיקי הקדשות "הוועד הכללי" ו"עץ חיים", וזאת עד לקבלת הנחיה אחרת מנשיא בית הדין הגדול". כאשר המשמעות היא שההרכב החדש שמונה אינו מוסמך לדון בתיק "עץ חיים" בכל מקרה.

61. בהמשך לכך, בהתאם להנחיית המשנים ליועץ המשפטי לממשלה, מר רז נזרי ומר ארז קמיניץ, הוקפאה פעילותו של ההרכב החדש החל מיום 30.12.2018.

62. בהמשך לזאת, ביום 18-12-22 הוציאה המפקחת מכתב למנכ"ל בית הדין הרבני - הרב דוד מלכא בו היא מבקשת הנחיות כיצד לנהוג בדיונים האמורים להתקיים בפני ההרכב הקדשות, תוך שהיא מציינת את הבעייתיות שבפיזור ההרכב, לאחר שנעשו מאמצים המרובים מצד ההרכב להסדרת נושא ההקדשות לאכיפת הנדרש ולבדיקה שיטתית של עסקאות ופעולות אשר הביאו לפגיעה בהם. וכך מציינת המפקחת במכתבה:

"מכאן ברור כי השינויים בהרכב בית הדין אשר נעשו ללא כל הודעה ליחידת הפיקוח וככל הידוע לי ללא כל הכנה או חפיפה מאיימים להפוך את מאמצינו לאל. יתרה מכך מההלכים בהם החל בית הדין לפני כשנה ואשר מבשילים כעת לשלב הסיכומים והמסקנות, חייבים להסתיים בזמן סביר ובאופן המניח את הדעת, על מנת לייצר ודאות משפטית וביצועית ועל מנת שלא לחשוף את בית הדין לטענות ותביעות, מובן כי על הפרק עומדים אינטרסים כלכליים רבי ערך, בחלק מן התיקים מהלכיו של בית הדין עצרו באבם מהלכים כלכליים ומסחריים משמעותיים שאמורים היו להניב להוגיהם סכומי עתק..."

מצ"ב המכתב המלא של המפקחת על ההקדשים מיום 22.12.2019 כנספח 17

63. בהמשך לאמור במכתבה של המפקחת למנכל בד"ר, ביום 2-1-19, כמענה למכתבו של המנהל המיוחד מיום 1-1-19, מודיעה המפקחת כי הנהלת בתי הדין הרבניים ממשיכה להשעות את השתתפותה בוועדת האיתור. בין היתר בגלל חוסר הבהירות בדבר הרכב הקדשות בבית הדין הרבני בירושלים. וכן מציינת את הטעם לפגם שבהתניית הזרמת התרומות, בפעילות וועדת האיתור או בבחירת גורמים כאלו או אחרים למוסדות העמותה.

מצ"ב מכתבה של המפקחת על ההקדשים מיום 2.1.2019 כנספח 18

64. לאור התרחשויות הללו, והודעת ועד הרבנים על עצירת הזרמת התרומות למנהל המיוחד לצורך תקצוב המוסדות, והמשך השעיית נציגת בתי הדין מוועדת האיתור והפעם עקב אי בהירות בנוגע לעבודת בית הדין המשותק, ביום 21-1-19 פנה המנהל המיוחד לבית המשפט בבקשה לדיון דחוף לקבלת הוראות בעניין המשך פעילות וועדת האיתור.

65. ביום 13.02.19 נקבע דיון בביהמ"ש המחוזי בירושלים (בפני כב' השופט א' דורות), כאשר טרם הדיון הוגשו לביהמ"ש בשלוש בקשות מטעם שלושה גורמים שונים, להיות צד להליך הפירוק, המבקשים – וועד הרבנים, הורי התלמידים בת"ת בירושלים והמלמדים בת"ת בירושלים המיוצגים ע"י עוה"ד ישראל עטר ועוד, ועוה"ד ליאור שמעוני ועוד (בהתאמה) הצהירו בבקשתם כי ת"ת "עץ חיים" ביתר עלית אינו ת"ת המשויד לעמותת "עץ חיים" בכלל, ובקשו לנתק כל קשר מוסדי חינוכי ותקציבי בין ת"ת ביתר לעמותת "עץ חיים". וכן כי קבלת תקצוב מאת מוסדות המדינה מנתקת למעשה את ת"ת ביתר עלית מהיותה מוסד של "עץ חיים".

מצ"ב שלוש הבקשות - ועדת הרבנים והמלמדים וההורים בירושלים כנספח 19

66. בתגובה לבקשות אלו, הגישה אף עותרת 1 בקשה להיות צד להליך הפירוק, וזאת עקב זיהוי המגמות לקיצוץ תקציבה מעמותת "עץ חיים" ונישולה כנהנית מהקדש "עץ חיים".

מצ"ב בקשת עותרת 1 להיות צד להליך כנספח 20

67. ביום 13-2-19 התנהל דיון בביהמ"ש המחוזי (בפני כב' השופט א' דורות). במסגרת הדיון המבוקש מאת המנהל המיוחד למתן הוראות להמשך הפעלת המוסדות, ציין המנהל המיוחד בפתח דבריו:

"אנו מדברים כאן על ת"ת שמחזיק שתי מוסדות עיקריים ת"ת בירושלים 383

תלמידים ויש עוד סיוע לתת אחר המופעל ע"י עמותה אחרת בביתר עלית הנושאת

גם את השם עץ חיים ושם יש 462 תלמידים".

מצ"ב פרוטוקול הדיון 13-2-19 עמ' 2 שורות 8-6 כנספח 21

68. באותו דיון ובהמשך לכך אמר ב"כ וועד הרבנים עו"ד יוסי אשכנזי את הדברים הבאים:

"... העמותה בביתר היא נפרדת היא מקבלת מימון ממשרד החינוך צריך לתמוך בה, כאשר אין יכולת כספית, הקיצוץ הראשון שיש לבצע הוא ביחס לתמיכה בעמותה הנפרדת".

מצ"ב פרוטוקול הדיון 19-2-13 עמ' 8 שורות 20-17 כנספח 22

69. בכך הצהיר ב"כ ועד הרבנים, את עמדתם הגלויה של ועד הרבנים, כי העותרת 2 הנה עמותה נפרדת וכך אף ת"ת ביתר עלית כלשונו (שלא הובא בפרוטוקול) הנושאת גם היא את המותג "עץ חיים" וממומנת ע"י משרד החינוך ואי לכך מהווה בן חורג למוסדות "עץ חיים", ועליה להיות הסובלת הראשונה מהקיצוץ.

70. בהמשך לכך ובאותו דיון, במסגרת תיאור האפשרות השלישית להצעתו של המנהל המיוחד לפתרון בעיית התזרים להמשך מימון להמשך הפעלת המוסדות, מציין המנהל המיוחד:

"בד בבד יצטרכו להפסיק את התמיכה במוסד של ביתר עלית שהיא בהיקף של 70,000 בחודש בעיקר להזנה כשהתוצר הנלווה לכך שהם יצטרכו שם להעלות את שכר הלימוד"

מצ"ב פרוטוקול הדיון מיום 19-2-13 עמ' 3 שורות 18-16 כנספח 23

71. למותר לציין כי הצעתו זו של המנהל המיוחד, העולה בקנה אחד עם מגמות ועד הרבנים, פוגעת בת"ת "עץ חיים" ביתר, באופן לא מידתי המפלה לרעה את המוסד בביתר עלית ביחס לת"ת "עץ חיים" ירושלים, ומעלה חשש מניתוק הזיקה שבין המוסדות, וכן מערערת את מעמדו של העותר כנהנה מההקדש.

72. בהמשך לדיון בבית המשפט, בו בין השאר נדחו כל בקשות הצדדים להצטרפות כצד להליך, החלו פעולות כוחניות כנגד העותרות 1 ו-2 מצד גורמים המזוהים עם זרם קיצוני בתוך "עץ חיים" המיוצגים באופן בלעדי בועדת האיתור, ומובילים קו המזהה קבלת תקציבי מדינה כמנוגד למדיניות העמותה לדורותיה, עמדה הנוגדת את העובדות ההיסטוריות ואת עמדתם של רוב העומדים בראש המוסדות "עץ חיים" בשנות קום המדינה (1948) ולאחריה, ובכלל זה אישים כמו הרב אהרן קוטלר, הרב איסר זלמן מלצר, הרב אלעזר מנחם שך, הרב אברהם יעקב זלזניק.

מצ"ב הרחבה בנושא רקע אודות מדיניות העמותה בעניין תקציבי מדינה כנספח 24

73. בהמשך לכך, מלחמתם של ועדת הרבנים בעותרות ובמנהל המוסד הרב שינברגר עלתה מדרגה, ובאמצעות איומים והפחדות, ניסו הגורמים הקיצוניים לגרום לניתוקה של העותרת 1 מכלל מוסדות "עץ חיים" ולנישול מעמדה כנהנת מההקדש. ובכלל זה באמצעות תביעה לדין תורה בבד"צ העדה החרדית בירושלים באשמת "מסירת מוסדות עץ חיים לידי השלטונות". וכן באמצעות גילוי דעת של חשובי רבני המגזר החרדי הקובע כי ועדת הרבנים קרי הרבנים צבי ברוורמן והרב קסלר (המשויכים לזרם "בריסק" (הקיצוניים שבמוסדות עץ חיים), הם יהיו הגוף הקובע והבלעדי אשר ישלוט ויקבע את

צביונם של מוסדות העמותה ואת הנהלתה והוא המוסמך היחיד והבלעדי לניהול העמותה והמוסדות והכל חייב להיות לפי הוראתם והמלצתם. הגדילו עשות מנסחי גילויי הדעת, שאף פנו בקריאה לרשויות המדינה, בדרישה כי יכפיפו עצמם לדעת "וועדת הרבנים".

מצ"ב הזימון לדין תורה כנספח 25

מצ"ב הפרסום בעיתון "יתד נאמן" ביום 19-2-26 כנספח 26

74. לאור מצב העיניים, בו נציגי ועד הרבנים בוועדת האיתור, פועלים מתוך ניגוד עניינים מובהק, ומקדמים אך ורק את המוסד בירושלים, ואת זרם בריסק, ופועלים לנישול הסניף המרכזי של מוסדות "עץ חיים" בביתר עלית. וכי ועדת האיתור סובלת מחוסר ייצוג הולם שיביא לנישול ת"ת ביתר עלית, נוכחה העותרת 1 כי אם היא לא תפעל לטובת 450 תלמידיה, אף אחד אחר לא יפעל לטובתם.

75. וכך ביום 17.02.19 פנתה העותרת 1 למנהל המיוחד ולנציגת לרשם העמותות (עו"ד שירי פוגל) בבקשה לעכב את כינוס וועדת האיתור עד להחלפת נציג ועדת הרבנים בנציג מקובל, או לחלופין עד למינוי 'משקיף' מוסכם בוועדת האיתור.

מצ"ב שתי הבקשות למנהל המיוחד ולנציגת לרשם העמותות כנספח 27

76. פניה דומה הגישו העותרות לב"כ ועד הרבנים כי יתנו הסכמתם למינוי נציג מוסכם נוסף בוועדת האיתור, או לחלופין נציג מוסכם שיהיה משקיף בוועדת האיתור - פניה אשר סורבה.

מצ"ב המכתבים לב"כ ועד הרבנים כנספח 28

77. ביום 18.02.19 הגיבה עו"ד שירי פוגל, נציגת רשם העמותות לבקשה למינוי משקיף בסירוב. במכתבה ציינה כי ככל וברצון העותרת 1 לפעול לשינוי הרכב וועדת האיתור, באפשרותו לפנות בבקשה מתאימה לביהמ"ש וכי הרשם לא מוצא לנכון לפנות לביהמ"ש בבקשה שכזו. תוך שהיא מציינת כי וועדת האיתור מודעת לאינטרסים השונים ולא תיתן ידה להשתלטות גורם זה אחר על בחירת זהותם של הנבחרים לחברי האספה הכללית.

מצ"ב המכתב מנציגת רשם העמותות כנספח 29

78. ביום 27.02.19 הוציאה העותרת 1 מכתב דחוף למנהל המיוחד בבקשה לעצירת פעילות וועדת האיתור, מתוך החשש לקביעת עובדות בשטח כאשר העותרות אינם חלק מכינון המוסדות החדשים. לבקשה צורף גם מכתב אישי מטעם העותר 1.

מצ"ב הבקשה והמכתב האישי למנהל המיוחד כנספח 30

79. במקביל, ביום 19-2-26, פנה המנהל המיוחד במכתב לב"כ ועד הרבנים – בבקשת הבהרה בעניין גילויי הדעת של בחירי העדה החרדית שפורסם בעיתון "יתד נאמן", תוך שהוא מצייין כי אזכור שמם של נציגי ועד הרבנים הרב קסלר והרב צבי ברוורמן מעיד על הסכמתם למהלך.

מצ"ב מכתבו של עו"ד מטרי לעו"ד אשכנזי ותשובתו של אשכנזי כנספח 31

80. בהמשך לכך ולאור החרפת המאבק כנגד העותרות, ואי קבלת מענה מאת המנהל המיוחד, ביום 4.3.19 פנו העותרות שוב למנהל המיוחד בבקשה למתן הבהרת הזיקה שבין מוסד ת"ת "עץ חיים" ביתר עלית לעמותת "עץ חיים" (בפירוק) כמוסד של עמותת "עץ חיים", ובהמשך לכך להשוואת היחס שבמתווה ההבראה בין כלל מוסדות "עץ חיים" ונענתה על ידו כי "המכתב כולל מידע רב אשר, בכפוף לנכונותו, יובא בחשבון בכלל שיקוליו של המנהל המיוחד".

מצורף המכתב למנהל המיוחד ותגובתו במייל כנספח 32

81. לאור השתלשלות העניינים לא נותר לעותרות אלא להגיש לבית הדין תביעה לקביעת מעמד נהנה הקדש.

82. ביום 13-3-19 הגישו העותרות תביעה לביה"ד לקביעת מעמד נהנה - תיק מספר 1216167/1 בבית הדין הרבני בירושלים - הרכב הקדשות, לקבלת פסק דין הקובע את מעמדן כנהנות בעניין הקדשות "עץ חיים".

מצ"ב התביעה לביה"ד כנספח 33

83. לאחרונה נודע למבקשת כי אין התקדמות בפעולת ועדת האיתור, חרף ההסכמות אליהם הגיעו בדיון האחרון בבית המשפט המחוזי 13-2-19 אשר קיבלו את אישורו של בית המשפט ביום 14-2-19, וכי חרף הזרמה חלקית של כספי תרומות, וועדת האיתור טרם התכנסה. כמו כן וכפי שיובא להלן בית הדין הרכב הקדשות בירושלים, עדיין לא פעיל.

ח. זכות העמידה של העותרות

84. העותרות 1 ו-2 אשר מנהלות מוסד חינוכי נדרשות להבטיח את המשך קיומו של המוסד החינוכי וזאת, בין השאר, באמצעות הבטחת התקציב השוטף הנדרש להמשך פעילות המוסד. ולכן לקראת פתיחת שנת הלימודים הבאה והליכי הרישום לת"ת "עץ חיים" ביתר עלית, נדרשות העותרות להבטיח את המשך התקצוב היחסי מאת עמותת "עץ חיים" למוסד. התקצוב נועד עבור מפעל הזנה ומשכורות בכירים ומהווה כ-20 אחוז מהתקציב השנתי של המוסד.

85. הרכב התקציב השנתי של ת"ת "עץ חיים" ביתר עלית הינו: 28% תקציב משרד החינוך, 31% חינוך עצמאי, 21% הכנסות עצמיות (בעיקר תשלומי הורים), 20% פירות נכסי עמותת "עץ חיים". כאשר התקציב המתקבל ישירות מעמותת "עץ חיים" לחשבון ת"ת בביתר, עומד על סכום של כ-70,000 ₪ לחודש, ומתחלק כ-40,000 ש"ח לחודש עבור פרויקט ההזנה, וכ-30,000 ש"ח לחודש עבור שכר מנהל המוסד בביתר, שכר מנהל אדמיניסטרטיבי חינוכי, ושכר עובדי מנהלה. ולהדגיש התקציב הנ"ל לא מועבר באמצעות עמותת "חזון וצמיחה לישראל".

86. בימים אלו נסגר שלב ראשון של רישום התלמידים לשנה"ל תש"פ, במועד א', שהחל בתאריך 7-1-2019 והסתיים ביום 27-1-2019, וכן טרם פורסם מטעם עיריית ביתר עלית מועד ב' לרישום תלמידים

בתקופת הקיץ. עד כה נרשמו לשנת תש"פ לכיתות הגן ו - א' 35 תלמידים חדשים, כאשר במועד ב' צפויים להתווסף עוד כ- 10 תלמידים חדשים וזאת בנוסף ל-430 תלמידים שלומדים כיום במוסד.

87. כפי שהובא לעיל, העותרת 1, הפועלת באמצעות העותרת 2, הנה אחת מהנהנים של נכסי העמותה והקדש "עץ חיים" - אשר נהנתה לאורך כל שנותיה מנכסי עמותת "עץ חיים". כעת העותרת חוששת כי לא תוכל לפתוח את שנת הלימודים הבאה באם יעורער מעמדה כנהנית ההקדש. חשש זה עומד כעת מול המנהל המיוחד, ובשלב שני בפני עמותת "עץ חיים" לכשיכוננו המוסדות החדשים של עמותת עץ חיים והמנהל המיוחד יסיים את תפקידו.

88. זאת ועוד, העותרת 1 נהנית ממעמדה בביתר עלית אך ורק בשל ייחוסה כמוסד "עץ חיים", אי לזאת כל תוצאה עתידית באשר לגורלה של העמותה למצבה הכלכלי לנכסיה ולפירות נכסיה, עשויה להשליך על מצבה וקיומה של העותרת.

89. גם במידה ותהיה התקדמות בעבודת המנהל המיוחד, כל עוד העותרות מנועות מלקבל את הסעד המבוקש מאת ביה"ד, הן עלולות למצוא עצמן מחוץ לנהני הקדש "עץ חיים". שכן, כפי שהובא לעיל, על רקע ניסיונות הנישול של העותרת 1, הן במסגרת ההליכים המתנהלים בבית המשפט המחוזי בתיק פר"ק 1363-03-18 והן באמצעות הפעלת לחץ ודעת קהל, עולה החשש הממשי כי תקצוב העותרת 1 עלול להיפסק לאלתר, לאור הקיצוצים הצפויים והצעתו של המנהל המיוחד. וכי בתהליך פירוק העמותה וכינון מוסדותיה מחדש תישלל בעתיד מעמדה של העותרת 1 כנהנית הקדש "עץ חיים".

90. זאת ועוד, הפסקת פעילותו הכללית של בית הדין ואי מתן החלטות בתיקים הנוגעים להקדש "עץ חיים" בכלל עשויים להיות גם הם, בעלי השלכות על העותרות כנהנות הקדש "עץ חיים".

91. בהמשך לכך ביום 18-2-19 פנתה הח"מ ב"כ עותרת 1 למפקחת בבקשה לגילוי מידע ועיון בעניין התיקים הנוגעים להקדשי "עץ חיים", אשר מתנהלים בפני הרכב הקדשות בירושלים ועניינם טרם הסתיים ערב פיזורו של ההרכב.

מצ"ב פניית הח"מ לקבלת מידע מבית הדין כנספח 34

92. במענה לפנייה זו של הח"מ, ביום 19-2-19 השיבה המפקחת כי היא מנועה ממתן מידע או עיון בפרטי תיקים אשר העותרת אינה צד ישיר להם, ואם זאת ציינה בכלליות כי בבית הדין בירושלים מתנהלים תיקים רבים בעניין הקדשות עץ חיים - לנכסים רבים שעץ חיים היא נהנית שלהם, נפתחו תיקים בנפרד. חלק מהתיקים כרגע פתוחים וחלקם סגורים. תוך שימת לב לשני תיקי "עץ חיים" בהם עסק בית הדין עד להשעיית פעילותו "תיק אב שבו התנהלה בדיקת בית הדין לגבי התנהלות הנאמנים במוסדות (תיק שנפתח בשנת 2016) ומספרו 1098800/1. בתיק זה קיים בית הדין את הדיונים לעניין פעילות הנאמנים והשעייתם, מינוי המנהלים המיוחדים וכו'.

2 תיק נוסף שמספרו 1164097/1 הוא תיק שנפתח בעקבות בקשתי כממונה על ההקדשות להורות כי שכונת עץ חיים הנה נכס הקדש ציבורי, בעקבות דוח המנהל המיוחד. גם תיק זה עודו תיק פתוח והוא המתין להכרעת בית הדין לאחר שהוגשה עמדתי, עמדת המנהל המיוחד והפרקליטות אשר תמכו בעמדתי, וכן עמדתה החולקת של חברת פנינת המיתרים בע"מ. אציין כי היו בקשות נוספות שעמדתי להגיש בתיק זה ביחס לנכסים נוספים, אולם לפי שעה, לא עלה בידי לעשות כן בשל הקפאת פעילותו של בית הדין".

מצ"ב תשובתה המלאה של המפקחת כנספח 35

93. די במידע המזערי שלעיל, בכדי להיווכח כי העותרות עשויות להיפגע מהפסקת פעילות בית הדין בכלל ואי מתן החלטות ופסקי דין בנושאים שיש להן השלכות כלכליות כבדות משקל הנוגעות הן בעקיפין והן במישרין לעותרות, וכן מהעובדה כי הן מנועות מקבלת סעד בתביעתן להסדרת מעמדן כנהנות הקדש.

94. לאור כל האמור לעיל ולאור החשש הממשי לפגיעה של העותרות קיימת לעותרות זכות עמידה וראוי כי בית משפט זה ידון לגופה של העתירה.

ט. מיצוי ההליכים לקבלת סעד מאת בית הדין

95. עקב חששם המבוסס של העותרות, להתקדמות פעילות וועדת האיתור בהתאם למתווה וקביעת עובדות בשטח תוך הוצאתם של העותרות מכלל נהני ההקדש. ועקב שיתוקו של בית הדין החל מדצמבר 2018 פנתה ב"כ העותרות ביום 12.02.19 לכבוד הרב דוד לאו, נשיא בית הדין הרבני, בו ביקשה את הסברו מדוע לא יוחזר ההרכב הישן ברשות הרב שטסמן לכהן כהרכב הקדשים בירושלים, ויסיים את עבודתו בתיקי הקדש "עץ חיים", יביא קץ לשיתוקו של בית הדין, ואף יבטיח את המשך הליכי ההבראה והפיקוח על מוסדות "עץ חיים".

96. בנוסף, באותו מכתב ציינה ב"כ העותרת כי המשך פעילות ההרכב הישן וקבלת פסקי דין בנושאים התלויים ועומדים בפניו עשוי להיות מכריע עבור העותרות ועבור כל המוסדות הנהנים מהקדש "עץ חיים". וזאת בפרט על רקע הליכי הפירוק וההבראה של העמותה.

מצ"ב מכתבה של ב"כ העותרות לנשיא בית הדין הרבני כנספח 36

97. באין מענה מנשיא ביה"ד, ועקב התקדמות וועדת האיתור תוך התגברות ניסיונות הנישול של העותרת 1 ממעמדה כנהנית ההקדש מצד וועד הרבנים, ובהמשך לתלות ההולכת וגוברת של העמותה בוועד הרבנים אשר מנסים לעשות שימוש בכספי התרומות המובטחות לקביעת זהותה של האסיפה הכללית הנבחרת, ובאין מענה מאת המנהל המיוחד למצב זה, פנו העותרות לקבלת סעד מבית הדין-הרכב הקדשות.

98. ביום 12-3-19 הגישו העותרות תביעה לביה"ד לקביעת מעמד נהנה - תיק מספר 1216167/1 בבית הדין הרבני בירושלים - הרכב הקדשות, לקבלת פסק דין הקובע את מעמדן כנהנות בעניין הקדשות "עץ חיים".
99. מטרתה של התביעה הייתה למנוע נישול של העותרת 1 ת"ת ביתר עילית "עץ חיים" מכלל מוסדות "עץ חיים", מניעת הפליה עתידית וניתוקו של המוסד בביתר, וזאת על רקע הניסיונות מצד גורמים בתוך "ועדת הרבנים" אשר נציגיה חברים בוועדת האיתור, ומצד גורמים במוסדות עץ חיים בירושלים, הפועלים נמרצות לנישול ת"ת בביתר עלית, מכלל מוסדות "עץ חיים". באמצעות ניסיונות השתלטות על ועדת האיתור וכן גיוס דעת קהל תוך פניה לראשי הציבור החרדי ומנהיגי הסרים למרותם.
100. בהמשך לפתיחת התיק, מיד לאחר קבלת מספר תביעה נמסר לעותרות ממזכירות בית הדין, כי בהתאם להנחיות שהתקבלו במזכירות, לא יקבע מועד לדיון וכי התביעה לא תועבר לדיינים.
101. לאור זאת ביום ה-13-3-19 פנו העותרות למפקחת - עו"ד רחל שקרגי - בבקשה לטיפול דחוף בתביעה, ומדוע לא יקבע מועד דיון בתביעה ומדוע התביעה לא תועבר לדייני הרכב הקדשות.
102. ביום 17-3-19 השיבה המפקחת כי על פי החלטת נשיא בית הדין הגדול מיום 20.12.2018 "**לעת עתה יש להימנע מקביעת דיונים וקבלת החלטות בתיקי הקדשות "הוועד הכללי" ו"עץ חיים", וזאת עד לקבלת הנחיה אחרת מנשיא בית הדין הגדול"**. וכן כי פעילותו של הרכב הקדשות החדש הוקפאה על דעת המשנים ליועץ המשפטי לממשלה, מר ארו קמיניץ ומר רו ניזרי ביום 30.12.2018. וכי בשלב זה אין בבית הדין הרבני הרכב המוסמך לדון בתיקי הקדשות בכל הקדשות ירושלים בכלל, ובפרט בתיק הקדשות עץ חיים דן.
- מצ"ב העתק מהתכתובת דוא"ל עם המפקחת על ההקדשים כנספח 37**
103. בהמשך לכך ביום ה-17-3-19 פנו העותרות לנשיא בית הדין וציינו כי טרם פניה לבג"צ ולצורך מיצוי הליכים, מבוקש מכבוד הנשיא להשיב לח"מ מדוע לא יקבע מועד לדיון בתביעה שלעיל, וזאת חרף הדחיפות והצורך שבמתן פסק דין וכן מדוע תישלל זכותן היסודית והחוקתית של התובעות לקבלת סעד מאת בית דין נכבד זה.
104. עוד ציינו העותרות בפני נשיא ביה"ד כי תביעת ת"ת ביתר עלית לקביעת מעמד נהנה, הנה תביעה דחופה ביותר, עקב החשש שבהעדר הסעד המבוקש, תקצוב המוסד כפי שיתקיים לאורך כל שנות קיומו עלול להיפסק, דבר שהינו בעל משמעות קריטית הן עבור הפעילות השוטפת של המוסד והן עבור הבטחת התקציב הנדרש לפתיחת שנת הלימודים הקרובה, ויכול להביא עד כדי סגירת המוסד. העתק ממכתב זה נשלח למשיבים 3 - 7.
- מצ"ב העתק מהמכתב כנספח 38**
105. עד להגשת עתירה זו, טרם קיבלו העותרות מענה מאת נשיא ביה"ד ואי לזאת ובנסיבות העניין לא נותר לעותרות אלא לבקש סעד מאת בית המשפט נכבד זה.

י. המסגרת הנורמטיבית

106. הלכה היא, כי בית משפט זה אינו יושב כערכאת ערעור על החלטותיהם של בתי הדין הרבניים בין אם הן מקובלות עליו מבחינה עקרונית או מבחינת התוצאות ובין אם לאו (ראו למשל: בג"ץ 1521/06 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בנבו, 6.4.2006); בג"ץ 8872/06 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול [פורסם בנבו], (20.12.2006); בג"ץ 10767/06 פלוני נ' מדינת ישראל [פורסם בנבו], (22.1.2007); בג"ץ 6124/07 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול [פורסם בנבו], (22.11.2007)).

107. התערבות בית משפט זה בהחלטות בתי דין דתיים מוגבלת למקרים קיצוניים של חריגה מסמכות, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי, סטייה מהוראות חוק המכוונות לבית הדין הדתי או כאשר נדרש סעד מן הצדק מקום שהעניין אינו בסמכותו של בית משפט או בית דין אחר (סעיפים 15(ג) ו- (ד)4) לחוק יסוד: השפיטה; בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול, [פורסם בנבו], (6.4.06); בג"ץ 5182/93 לוי נ' בית הדין הרבני האזורי, רחובות, [פורסם בנבו], (7.4.94)).

108. בענייננו החלטת נשיא בית הדין הרבני הקובעת כי יש להימנע מקביעת דיונים וקבלת החלטות בתיקי הקדשות "הוועד הכללי" ו"עץ חיים", וזאת עד לקבלת הנחיה אחרת ממנו, וכתוצאה מכך מניעת העותרות מלקבל את יומן בבית הדין מהווה חריגה מסמכות. כמו כן, שאר החלטות נשיא ביה"ד בדבר פירוק הרכב ההקדשות הקודם ומינוי הרכב חדש נעשו שלא ע"פ כללי המנהל התקין. לכך יש להוסיף כי הנחיות הנשיא מהוות גם פגיעה קשה בזכויות יסוד של עמותות אלו לקניין ובזכות הגישה לערכאות ולפיכך נדרש במקרה זה סעד מן הצדק.

הטיעונים המשפטיים

חוסר סבירות וחוסר מידתיות

109. החלטות נשיא ביה"ד, אשר הביאו להשבתת פעילות ביה"ד בכלל ולאי טיפול בעניינם של העותרות בפרט, נגועות בחוסר סבירות ובחוסר מידתיות בחריגה מהוראות הדין, ופגיעה בעקרונות הצדק באמצעות פגיעה בזכותן היסודית של העותרות לגישה לערכאות, מה שעשוי להביא לפגיעה קשה בזכות הקניין של העותרות, ובאינטרס הציבורי.

110. נשיא בית הדין הגדול נהג כך כאשר ביצע החלפות פתאומיות בהולות ומיידיות של הרכב ההקדשות. ההחלפות נעשו בלא היוועצות, בלא לשקול בהליך סדור ובעבודת מטה את השלכות הרוחב, בלי שתיקים המצויים בדיון זוכים להשלמת הטיפול, מבלי שזהות הדיינים הממונים נבחנה כראוי, ומבלי שתתיקים תקופת התמחות והכשרה משמעותית לחברי ההרכב החדשים. והכל כמפורט להלן:

111. בית משפט זה מתערב בהחלטות של רשות מנהלית במקרים שבהם הגורם המוסמך לא שקל את כלל השיקולים הנדרשים לצורך החלטתו, או שלא העניק לשיקולים השונים את המשקל הראוי. ככלל, בית משפט זה קבע לא אחת כי התערבותו תיעשה רק במקרים חריגים - כאשר ההחלטה לוקה בחוסר סבירות מהותית או קיצונית או בעיוות מהותי אחר הדורש תיקון (לכלל אי ההתערבות בשיקול הדעת המינהלי, ראו: בג"ץ 10242/03 מילובלובסקי נ' המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, פ"ד נח(6) 673, 679 (2004); בג"ץ 7505/98 קורינאלדי נ' לשכת עורכי הדין בישראל, פ"ד נג(1) 153, 167 (1999); בג"ץ 3930/94 ג'זמאוי נ' שר הבריאות, פ"ד מח(4) 778, 784-785 (1994). לעילת הסבירות ראו: בג"ץ 389/80 דפי זהב בע"מ נ' רשות השידור, פ"ד לה(1) 421 (1980); בג"ץ 6163/92 אייזנברג נ' שר הבינוי והשיכון, פ"ד מז(2) 229 (1993); בג"ץ 43/16 תנועת אומ"ץ - אזרחים למען מינהל תקין וצדק חברתי ומשפטי נ' ממשלת ישראל[פורסם בנבו] (1.3.2016); מרגיתכהן "עילת אי-הסבירות במשפט המנהלי: היבטים השוואתיים והערות נורמטיביות אחדות" ספר אור - קובץ מאמרים לכבודו של השופט תיאודור אור 773, 792 (2013); דפנה ברק-ארז, משפט מנהלי כרך ב, 723-769 (2010) (להלן: ברק-ארז, כרך ב).

112. שני הרבנים הראשיים לישראל – הנם נבחרו ציבור, אשר עם היבחרם לתפקיד, תקופת כהונתם והפעלת סמכותם תוך חלוקת התפקידים ביניהם, הינם מכוח הוראות חוק הרבנות הראשית לישראל התש"ס-1980 אשר מכפיפה אותם אף להוראות המשפט המנהלי החל על כל עובדי הציבור ובכלל זה נבחרים ונושאי משרות ותפקידים ציבוריים אחרים.

113. במקרה דנן משמש הרב הראשי לישראל בכובעו כנשיא בית הדין הרבני הגדול ומכוח מעמדו זה קיבל את ההחלטות האמורות בנוגע למינוי ההרכבים ושיבוץ הדיינים. כאשר הרב הראשי משמש בכובעו זה כעומד בראש מערכת בתי הדין הרבניים בישראל, אין ספק שהוא כפוף ביתר שאת לדיני המשפט המנהלי כעובד ציבור. ומתוך כך החלטותיו צריכות לעמוד בכללי המשפט המנהלי, ובהם האיסור לחרוג ממסגרת הסמכות המוקנית לה בחוק, האיסור לשקול שיקולים זרים והחובה להפעיל את שיקול הדעת המוענק להם מכוח החוק באופן סביר ומידתי.

114. תפקידה של הביקורת השיפוטית, אם כן מתמצה בבחינת תקינות וסבירות ההחלטה, ופעולת הרשות, והטעמים שעמדו לנגד עיניה והאופן שבו הפעילה את שיקול דעתה.

115. תיקי הקדשות, ועמותת "עץ החיים", הינם מהתיקים הסבוכים והקשים בין תיקי בית הדין הרבני. מדובר בעמותה והקדשות שביצעו במשך שנים פעולות ללא עין מפקחת וללא יד מכוונת. המעלה תמונה עגומה וחמורה של רשלנות ואף מעשים פליליים בנכסי הקדשות. ענייני

"עץ החיים" הופיעו פעמים רבות בעיתונות ובוצעו בהם מחקרים עיתונאיים מקיפים שהעלו חשדות לשחיתות וחוסר נאמנות. החלטות ופיקוח של בית הדין במקרה דנא דרש לא רק מומחיות גבוהה בתחומי משפט רבים, אלא גם זמן ולמידה של חומרים רבים ומסועפים.

116. לאחר תקופה ארוכה ומאומצת בה ישבו על המדוכה הרב שטסמן והרכבו בהקדשות "עץ חיים" ורגע לפני שהגיעו לכלל מסקנות והחלטות, הודיע נשיא בית הדין הרבני, הרב דוד לאו, באופן פתאומי על שיבוצים זמניים במסגרתם נמסר (טלפונית) לרב שטסמן על סיום תפקידו מראשות הרכב ההקדשות בירושלים, וזאת כפי שיובא להלן, מבלי שנועץ בגורמים המקצועיים.

117. ע"פ דיני המשפט המנהלי אין חולק כי שינויים מהותיים בהרכב המיוחד להקדשות מחייבים את בעל הסמכות, נשיא בית הדין הגדול, לקיים היוועצות עם הגורמים המקצועיים במערכת בתי הדין – מנהל בתי הדין, והיועץ המשפטי.

118. לדברי היועץ המשפטי לבתי הדין, כך נעשו המינויים מאז ומעולם בבתי הדין הרבניים, לפחות ב-17 השנים האחרונות, בתיאום עם המנכ"ל ולאחר שעברו את עינו הבוחנת של היועץ המשפטי לשיפוט הרבני. במקרה זה המינויים החדשים נעשו באופן פתאומי ובהול ומבלי לשקול בהליך סדור ובעבודת מטה את השלכות הרוחב, בלי שתיקים המצויים בדיון זוכים להשלמת הטיפול.

חובת היוועצות

119. כידוע, חובתה של רשות מינהלית להיוועץ "בנפש חפצה ובלב פתוח" בישות מייעצת הוכרה בפסיקתנו כחלק בלתי נפרד מכללי המשפט המינהלי (ראו למשל: בג"ץ 512/81 המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד לח(4) 533, 541 (1981); בג"ץ 653/79 עזריאל נ' מנהל אגף הרישוי, פ"ד לח(2) 85, 95 (1980)).

120. מדובר בחובה מהותית על בעל הסמכות לקיים דיאלוג של ממש עם הגורם המייעץ, מתוך נכונות לקבל את דבריו "בנפש קולטת". כדברי השופט (כתארו אז) מ' חשין:
"התייעצות חייבת שתהא התייעצות-של-אמת, התייעצות של אדם המבקש באמת-ובתמים לשמוע לעצתו של הזולת כדי שידע מה דרך ילך בה; ההתייעצות חייבת שתהא התייעצות ממשית, התייעצות בלב פתוח ובנפש חפצה, התייעצות ברצון טוב ובנפש קולטת; במילה אחת: התייעצות, פשוטה כמשמעה, חייבת שתהא התייעצות בתום-לב" (בג"ץ 5933/98 פורום היוצרים הדוקומנטריים נ' נשיא המדינה, פ"ד נד(3) 496, 518 (2000)).

121. כאשר חוק קובע חובת היוועצות בטרם הפעלתה של סמכות מנהלית, אזי הפרת חובה ההיוועצות תעלה כדי חריגה מסמכות, העשויה להקים עילה להורות על בטלותה של הפעולה המינהלית כולה. כפי שנפסק, "החובה להיוועץ מהווה תנאי לסמכות הרשות לעשות את המעשה המינהלי, והתקנת

התקנה תוך התעלמות מאותה חובה כמוה כחריגה מסמכות" (ע"פ 3490/90 יקב הגליל יוסף גולד ובניו בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(1) 11, 16 (1993)).

122. ובענייננו – סעיף 19 לחוק הדיינים, מורה כי העברת דין מבית דין אחד לבית דין אחר דרך קבע מצויה בסמכות השר הממונה - במקרה דנן מדובר בשר לשירותי דת. "ראה השר צורך, מסיבות מינהליות, להעביר דין קבע לבית דין רבני שבמקום אחר, יקבל תחילה את הסכמת נשיא בית הדין הרבני הגדול לאותה העברה".

123. בפועל במשך השנים נשיא ביה"ד ביצע את שיבוצי הדיינים, תוך היוועצות עם מנכ"ל בתי הדין הרבניים ויועמ"ש לשיפוט הרבני, והעביר את החלטותיו לחתימת השר.

124. במקרה דנא למרות שהנשיא עדיין לא קיבל את הסכמת השר הממונה - ובמקרה זה את הסכמת ממלא מקומו (בהתאם להחלטה מספר 4184 של הממשלה מיום 14.10.2018 התמנה השר אריה דרעי כממלא מקומו של השר דוד אזולאי ז"ל שנבצר עקב מחלה ונפטר כשבועיים לאחר מכן), החליט נשיא ביה"ד להתחיל לבצע שינויים בשיבוצי הדיינים - כנראה מתוך נקודת הנחה שהשיבוצים יאושרו בעתיד ע"י השר הממונה ויהפכו למינויי קבע.

125. נשיא ביה"ד עשה את השיבוצים זמניים, ובין היתר גם מינה את הרכב החדש. וזאת מבלי להיוועץ בגורמים המקצועיים ובכלל זה מנכ"ל בתי הדין היוע"מש הרבני והמפקחת על ההקדשים עו"ד רחל שיקרגי המצויה מתוקף סמכותה, לפני ולפנים, בעבודת בית הדין הרכב הקדשים.

126. זאת ועוד, אף על פי שנשיא בית הדין הרבני התבקש לעכב את החלטתו עד לקיום דיון עם הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני, מיהר הוא להשתמש בסמכותו הפורמלית והודיע על שינויים קבועים של הרכבי ההקדשות.

127. בנוסף, מהלך זה של נשיא ביה"ד לבצע שינויים בשיבוצי הדיינים - כנראה מתוך נקודת הנחה שהשיבוצים יאושרו בעתיד ע"י השר הממונה ויהפכו למינויי קבע, עלולה להתגלות כטעות, בוודאי על רקע הבחירות לכנסת, אם למשל השר הממונה יתנגד להפוך את המינויים הזמניים לקבועים.

128. ובהמשך לכך וייתכן מצב שבו יבוטלו בעוד מספר חודשים כלל המינויים הזמניים, מה שיביא בדיעבד להתעצמות תופעת הניודים של דיינים אותה רצה נשיא ביה"ד לעצור. כתוצאה מכך הרציונל שהניע את הנשיא לבצע את השינויים הללו לכתחילה - ביטול תופעת הניודים של דיינים. נשאר עמומה וחסרת וודאות, נמעררת תמיהות קשות ביחס לעיתוי המינויים החדשים.

129. כאמור ההקדשות בירושלים הם עניין סבוך ומורכב ודורש מיומנות וידע רבים ומגוונים. הרכב ההקדשות המיוחד בירושלים פעל משך חמש שנים בכלל ההקדשות בירושלים ושנתיים בהקדש "עץ חיים" הסבוך בפרט. תוך העמקה ופיקוח יסודי על ההקדשות בשים לב למורכבויות הרבות. באוקטובר 2018 עמד תיק "עץ חיים" עמד בצומת חשוב והיה לקראת הכרעות משמעותיות בנוגע להקדשיו. כאמור לעיל בתשובת המפקחת סעיף 62.

130. כאמור, ההחלטה זו למינויי הרכב חדש, התקבלה ממש ערב הכרעות משמעותיות בנוגע להקדשי "עץ חיים", ומתן פסקי דין בעניינם. כאשר ברור לכל בר דעת שהחלפת הרכב, תוך העברה גורפת של כלל התיקים בהם עסק, לאחר שנות עבודה מאומצות ורגע לפני ההכרעות, מונעת את מתן ההכרעות, עלולה להטות את הכף, לוקה בחוסר יעילות הן מערכתית, והן מקצועית, ואף יוצרת בזבוז זמן ומשאבים מיותרים למערכת, העולה כדי חשש ממשי לקיום פגם מהותי בהליך המינויים.
131. קושי נוסף ומהותי העולה מהחלטת נשיא ביה"ד למנות את כב' הדיין-עמית הרב יקותיאל כהן, לאב"ד הרכב הקדשות, הנו פרישתו הצפויה של הדיין יקותיאל כהן תוך שנה וחצי בהגיעו לגיל 75. לאחר שפרש לגמלאות כבר בשנת 2015 ומונה לדיין עמית בשנת 2017 (לפי סעיף 9א (ג) לחוק הדיינים, דיינים עמיתים לא ימונו מעל לגיל 75).
132. בהמשך לכך, מינויו של הדיין יקותיאל כהן לאב"ד עומד בניגוד להוראה מפורשת של סעיף 8(ח) לחוק הדיינים: **"דיין-עמית לא יהיה אב בית דין, אלא אם כן קבע נשיא בית הדין הרבני הגדול אחרת לעניין הרכב מסוים"**. המורה שלא למנות דיין עמית לאב"ד אא"כ קיימות נסיבות מיוחדות, אשר מסמיכות את הנשיא למנותו כאב"ד בכפוף לשיקול דעתו. כמו למשל כאשר יש לדיין עמית כישורים מיוחדים בתחום מיוחד, או שמתקיימות נסיבות נדירות אחרות המצדיקות זאת.
133. כפי שידוע לעותרות כב' הרב יקותיאל כהן מעולם לא עסק בתחום הקדשות, ואין לו היכרות מקצועית עם הנושא, ואף קיים חשש סביר כי בטרם יחלוף זמן ראוי ללימוד העיסוק בתחום, יאלץ לסיים את תפקידו כאב"ד ההרכב.
134. מכאן שדווקא במקרה דנא לא רק שלא מתקיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות את מינויו של הרב יקותיאל כהן כאב"ד, אדרבא הנסיבות מובילות למסקנה כי כב' הרב יקותיאל אינו האיש המתאים למינוי כראש הרכב הקדשות, ומינויו מנוגד לתכלית החוק, ולפיכך אין מנוס מהמסקנה כי מינויו לוקה בפגם מהותי בשיקול הדעת של נשיא ביה"ד.
135. זאת ועוד, ככל שיש הצדקה לחרוג מהוראות החוק ולמנות דיין עמית לאב"ד הרכב הקדשות, וכאמור על פני הדברים נראה בעינינו כי אין הצדקה כזו, היה מקום לשקול את האמצעי החילופי שפגיעתו פחותה ביותר, כגון מועמדות של דיינים עמיתים בעלי ניסיון בתחום –ההקדשות, ואשר ככל הידוע לעותרות, נשיא ביה"ד לא שקל את מועמדותם, ולא הציעה כהונה זו לדיין אשר התמחה בנושא.
136. התנהלות משיב 1 במינויי הרכב הקדשות החדש, מלמדת על כך שהנשיא גמר בדעתו למנות בדווקא דיינים מסוימים ולהפסיק את עבודתו של ההרכב הישן, וזאת מבלי להיוועץ ומבלי לקבל את המלצות הדרג המקצועי כמתחייב על פי דין. עובדה זו עולה, כשלעצמה, כדי פגם מהותי המלמד על חריגה מובהקת מסמכות. כאמור לעיל **"הפרת חובה ההיוועצות תעלה כדי חריגה מסמכות, העשויה להקים עילה להורות על בטלותה של הפעולה המינהלית כולה"**.

137. החלטתו של נשיא בית הדין הרבני הגדול לפזר את ההרכב הישן בעיתוי זה, הגם שהיא נומקה כחלק מהובלת מהלכים אשר נועדו לבטל את "תופעת הניודים" של הדיינים בין בתי הדין האזוריים. מעוררת קושי ביחס לסבירות ההחלטה ולמידתיות בה נעשתה.

חוסר מידתיות

138. כאמור לעיל, החלטתו של נשיא ביה"ד לפזר את ההרכב המיוחד להקדשות בירושלים וקביעת הרכב חדש, הביאה לפגיעה קשה בזכותן החוקתית של העותרות לגישה לערכות ולקבלת סעדים בהתאם.

139. אין חולק כי תכליתו של נשיא ביה"ד בדבר הטיפול בתופעת הניודים ובייעול מערכת בתי הדין - ראוייה כשלעצמה. אך כאשר גורם מינהלי מקבל החלטות לשם מימוש תכלית מסוימת, עליו לקבל את החלטותיו במידתיות ובשיקול דעת.

140. בהקשר זה נקבע בבג"ץ 3477/95 ישראל בן-עטייה נ' שר החינוך התרבות והספורט, פ"ד מט(5) 1 כי:

"עילת המידתיות קובעת כי האמצעים השלטוניים צריכים להתאים להגשמת המטרה, ולא מעבר למה שנדרש לשם הגשמתה של המטרה. עקרון המידתיות נועד להגן על הפרט בפני השלטון. הוא נועד למנוע פגיעה יתירה בחירותו של היחיד. הוא קובע כי האמצעי השלטוני צריך להיגזר בקפידה כדי להלוט את הגשמתה של התכלית. בכך בא לידי ביטוי עקרון שלטון החוק וחוקיות השלטון".

141. בכך, קבע בג"ץ שלושה מבחנים לעקרון המידתיות: מבחן הקשר הרציונלי, מבחן הפגיעה הפחותה ומבחן המידתיות במובן הצר. בענייננו, נראה כי החלטת נשיא ביה"ד אינה עומדת במבחן "הפגיעה הפחותה".

142. אכן, הצורך לעצור את תופעת ניוד הדיינים ומינוי דיינים וותיקים דרך קבע בבתי הדין האזוריים - הוא צורך ראוי כשלעצמו. אולם, נראה כי במקרה זה, של הרכב ההקדשות, היה ניתן לבצע מהלך אחר שיימנע את הפגיעה בהרכב ובתלויים בו, ובו בעת יגשים את מטרת נשיא ביה"ד אולם נשיא ביה"ד לא בחן את כל האפשרויות לביצוע מהלך שכזה.

143. נשיא ביה"ד לא בחן את האפשרות להעביר את הרב שטסמן לכל ימות השבוע לבית הדין בירושלים ובדרך זו להגשים אפילו בצורה הגיונית יותר את מדיניות עצירת ניוד הדיינים. הרי הרב שטסמן כבר נמצא חלק מהשבוע כאב"ד בהרכב ההקדשות בירושלים - טבעי יותר להעביר דווקא אותו לכל ימות השבוע לביה"ד בירושלים, כפי שנהג הנשיא במקרים אחרים כגון מינויו של הרב אושינסקי להרכב הקדשות בירושלים, והעברתו כחודשיים קודם לכן לכהן כדיין בירושלים. התמיהה גוברת כאשר בוחנים את המינוי גם מבחינה מהותית שהרי לרב שטסמן ותק וניסיון רב יותר מהדיין שמונה להרכב החדש.

144. כאשר מצרפים למבחן הפגיעה הפחותה גם את העובדה שמינוי ההרכב החדש הוא זמני ולא התקבלה הסכמת השר הממונה למינויו הקבוע. לא ברור מה גרם לנשיא ביה"ד לבצע מהלך כל כך משמעותי ולא וודאי בעוד שניתן היה להשאיר את הרכב ההקדשות בראשות הרב שטסמן, לפחות עד שתתבהר עמדתו של השר הממונה.

145. אי לזאת, תהא תכליתו של נשיא ביה"ד ראוייה ככל שתהא, בכל הנוגע לקבלת ההחלטות סביב הרכב ההקדשות נראה כי החלטותיו אינן מידתיות, פוגעות באינטרס הציבורי, ובמקרה של העותרות בזכותן לנגישות לערכאות ובזכותן הקניינית.

סיכום חוסר סבירות וחוסר מידתיות

146. החלטת נשיא ביה"ד למינוי הרכב הקדשות חדש בבית הדין האזורי י-ם - אינה סבירה ואינה מידתית – אף אם היה בית-משפט זה מכיר בתכליות האמורות כראויות, הרי שהאמצעים שנקט נשיא ביה"ד להשיגם ע"י –מינויי דיינים חדשים להרכב הקדשות ערב קבלת החלטות עקרוניות, בדיינים בעלי ניסיון פחות בתחום, ובכלל זה אב"ד חסר ניסיון בתחום ההקדשות הצפוי לפרוש תוך שנה וחצי מבית הדין, וכל זאת מבלי להיוועץ בגורמים הרלבנטיים בבית הדין ומבלי לקבל את אישור השר הממונה, ותוך אי בחינת האפשרות לפעול בדרך הפוגעות בצורה פחותה יותר במערכת ובמתדיינים - כל אלה פוסלים את החלטת נשיא ביה"ד כהחלטה שאינה סבירה ואינה מידתית. לכך יש להוסיף את החלטת היועמ"ש אשר גרמה לשיתוק פעילות ההרכב החדש ולפגיעה בכלל המתדיינים וביניהם בתיקי עמותת "עץ חיים" ובעותרות.

147. כאמור לעיל פעולת נשיא ביה"ד, הינה בלתי-סבירה לא רק כשלעצמה, בנסיבות אלו, אלא באופן מזיק בהרבה שכן היא מובילה לאבדן אמון הציבור במערכת המשפט.

148. כפי שתואר לעיל, החלטת נשיא ביה"ד לוקה בפגמים מהותיים, ואינה עומדת במבחני הסבירות והמידתיות ועל כן דינה להתבטל.

סעד "למען הצדק" - זכות יסוד גישה לערכאות

149. אחת העילות הממוסדות שנקבעו בפסיקה כעילה להתערבות תחת סעד "למען הצדק" היא כאשר החלטת בית דין דתי פוגעת שלא במידתיות בזכויות-יסוד אזרחיות של האדם (בג"צ 5227/97 דויד נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים פ"ד נה(1)).

150. בענייננו, החלטת נשיא ביה"ד פוגעת בזכויות יסוד של העותרות - זכות הגישה לערכאות, בית המשפט העליון הכיר במספר מקרים בזכות הגישה לערכאות ככזאת הראויה להיות זכות יסוד וקבע כי יש להגן על זכות זו ולאפשר למבקשים גישה, לקבל את יומם בבית המשפט. כך קבע כב' השופט זמיר: "גישה חופשית ויעילה אל בית המשפט היא זכות יסוד, אף אם עדיין אינה כתובה עלי חוק יסוד, ובית המשפט אמור להגן עליה כמו על זכויות יסוד אחרות" (ע"א 3833/93 י' לוינ נ' א' לוינ ואח'), (.

151. וכן כב' השופט גולדברג:

"מדיניות ראויה היא זו שאינה נועלת דלת בפני מי שמבקש סעד מרשות שיפוטית. הנגישות לרשויות השיפוטיות נובעת מן התפיסה שבמשטר דמוקרטי "הפונקציה המוסדית הראשונית המוטלת על הרשות השופטת, ואשר בגינה נוצר וקיים מוסד בית המשפט, היא הפונקציה של הכרעה בסכסוך" (מתוך מאמרו של הנשיא אגרנט "תרומתה של הרשות השופטת למפעל החקיקה" [37], בעמ' 256). זאת בין שהסכסוך הוא בין פרטים לבין עצמם, ובין שהסכסוך הוא בין פרט לבין רשויות השלטון".

(ע"א 733/95 ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ, פ"ד נא(3) 577, 590)

בהמשך לכך באותה עתירה ראה בית משפט בזכות הגישה לערכאות זכות שהיא אף למעלה מזכות יסוד:

"דעתי-שלי היא, כי זכות הגישה לבית-המשפט אין היא זכות-יסוד במובנו הרגיל של המושג זכות-יסוד. שייכת היא למסדר נורמות אחר בשיטת המשפט. ניתן לומר – וכך אומר אני – כי נעלה היא על זכות-יסוד. לא עוד, אלא שקיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני לקיומן של שאר זכויות-היסוד. זכות הגישה לבית-המשפט הינה צינור החיים של בית-המשפט. התשתית לקיומן של הרשות השופטת ושל שלטון החוק. בזאת נשתנתה הרשות השופטת משתי אחיותיה – הרשות המחוקקת והרשות המבצעת – ששתי אלו האחרונות יוזמות ועושות, אם בתחום החקיקה ואם בתחום המעשה, בעוד אשר הרשות השופטת יושבת על מושבה ומצפה כי יבואו אליה לקבל את חוות-דעתה ואת הכרעותיה. וכנאמר על משה: "וַיְהִי מִמָּחָרָת וַיָּשָׁב מֹשֶׁה לְשַׁפְּטֵ אֶת-הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֹּקֶר עַד-הָעֶרֶב" (שמות, יח, יג [א]). שניים אלה הם הנדרשים לשיפוט: שופט היושב על מושבו ומתדיינים העומדים לפניו. באין מתדיינים יישב בית-המשפט בטל וחסר-מעש, ובית-משפט שאין מתדפקים על שעריו כמוהו כמו-לא-היה. נדע מכאן, כי חסימת הדרך לבית-משפט – בין של הרשות *raison d'être* במישרין בין בעקיפין – ולו באורח חלקי, חותרת תחת ה-השופטת. ופגיעה ברשות השופטת פירושה פגיעה ביסוד הדמוקרטי של המדינה."

152. זאת ועוד, מדיניות ראויה היא זו שאינה נועלת דלת בפני מי שמבקש סעד מרשות שיפוטית. הנגישות לרשויות השיפוטיות נובעת מן התפיסה שבמשטר דמוקרטי "הפונקציה המוסדית הראשונית המוטלת על הרשות השופטת, ואשר בגינה נוצר וקיים מוסד בית המשפט, היא הפונקציה של הכרעה בסכסוך" (מתוך מאמרו של הנשיא אגרנט "תרומתה של הרשות השופטת למפעל החקיקה" עיוני משפט י (תשמ"ד-תשמ"ה)

153. החלטות המשיבים 1-3 לנעול בפני העותרות את שערי בית הדין הרבני ולמנוע סעד מאת העותרות, מהווה פגיעה בזכויותיהן היסודיות, החוקתיות והבסיסיות של העותרות ושל כלל אזרחי ישראל בגישה לערכאות, עלולה לפגוע בזכות הקניין של העותרת 1, ופוגעת בערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ודינה להתבטל.
154. כמו כן כאשר הרכב הקדשות אינו קובע מועדים לדיונים, נוצר מצב של אנדרלמוסיה כשאישי הישר בעיניו יעשה, כשמעל לכל אלו מרחפת עננת אי הוודאות לגבי העתיד באין אפשרות לקבלת סעד מהערכאה המוסמכת לכך.
155. עוד יטענו העותרות כי במניעת הסעד מאת בית הדין הרבני, נותנים המשיבים יד לניסיונות דחיקת העותרת 1 ממעמדה כנהנית ההקדש, ולהשתלטות של קבוצות אינטרסנטים על עמותת עץ חיים ועל מוסדותיה, באמצעות אלו שהשתייכו בעבר למוסדות העמותה, שימשו בוועד העמותה וכנאמניה, עד שבית הדין בהחלטתו למנות את המנהל המיוחד, עצר את פעולתם.
156. כמו כן זכות הגישה לערכאות אינה משתרעת רק על הזכות להגיש תובענה או עתירה, היא כוללת בתוכה את הזכות לקבל את הסעד הראוי במהירות, ביעילות, במקצועיות וללא משוא פנים. למניעת פגיעה מכל סוג שהוא אילמלא קבלת הסעד המבוקש והיא מכילה את הזכות המהותית לאכוף את הזכויות המשפטיות הנתונות לאדם ולמתן הזדמנות נאותה להפעיל זכויות דיוניות שונות, הנתונות לבעלי-הדין, לצורך בירור האמת (ראו יורם רבין **זכות הגישה לערכאות כזכות חוקתית**, הוצאת בורסי 1998).
157. בעת הזו שבה המשיבים, 5 - 7 מקדמים את הליכי פירוק עמותת "עץ חיים" ואת מתווה ההבראה, חסימת דרכן של העותרות לקבלת סעד במהירות וביעילות וללא משוא פנים, פוגעת בזכות הקניין היסודית של העותרות ואינה עולה בקנה אחד עם **חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו**, ועם ערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ודין להתבטל.

פגיעה בזכות הקניין של העותרת 1.

158. סגירת שערי בית הדין בפני העותרת 1 ומניעת זכותה לקבלת סעד מערכאות עלולה להביא לפגיעה בזכותה הקניינית, זכות המעוגנת בסעיף 3 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו הקובע כי **"אין פוגעים בקניינו של אדם"**.
159. זכות אשר זכתה במשפטינו למעמד גבוה ומרכזי- **"זכות הקניין הינה מן הזכויות בעלות העוצמה הרבה ביותר, והרי היא מעין זכות יסוד טבעית שהטילה עוגן במתחם החוקתי אף הוא"** (השופט חשין, רע"א 7112/93 צודלר בתיה ו-18אח' נ' שרה יוסף, פ"ד מח(5) 550, 562). **"הזכות לקניין היא אבן-הפינה של המשטר הליברלי. באידיאולוגיה הליברלית תפשה מקום מרכזי, כערובה לקיומן של זכויות אחרות"** (פ' להב, **"העוז והמשרה: בית המשפט העליון בעשור הראשון לקיומו"**, עיוני משפט יד (תשמ"ט) 479, 498).

160. ובהמשך לכך ציין כב' השופט שמגר כי :

” אנו דנים בהוראה חוקתית. היא נועדה להגן על רכוש הפרט, ועל זכותו של הפרט לרכוש היא בעלת משמעות מבחינת התפיסה החברתית הטמונה ביסודה. היא באה למנוע שלילת זכויותיו של הפרט לקניין וצמצומן. יש לתת לה משמעות של הגנה אפקטיבית. כהוראה חוקתית יש לפרשה באופן כללי ורחב... הדגש הוא כאמור על התכלית, והיא בעיקרה מניעת שלילתו של מה שיש לאדם; זאת הפגיעה שחוק היסוד מבקש למנוע. על-כן, המונח ”קניין” חורג, לצורך ההגנה החוקתית, מן ההגדרה הנוהגת מישורים אחרים של דיני הקניין (ראה פרופ' י' ויסמן עיוני משפט טז (תש”ן) 53). הוא כולל לטעמי גם שלילת זכויות אובליגטוריות.”

(ע”א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע”מ נ’ מגדל כפר שיתופי, פ”ד מט(4) 221, 328 (הנשיא שמגר)).

בהמשך לדברים הללו ובאותו עניין הרחיב בית המשפט הנכבד את משמעותו של המונח קניין, :
”... על כן משתרע הקניין לא רק על זכויות קנייניות (במובן שניתן להם במשפט הפרטי - כגון בעלות, שכירות וזיקת הנאה) אלא גם על חיובים וזכויות בעלי ערך רכושי, שנרכשו על-פי המשפט הציבורי.”
”ע א 93/6821 בנק המזרחי המאוחד נ’ מגדל כפר שיתופי, ” פ ד מט (4) 221, 431.

בית המשפט אף חזר על דברים אלה :

”...זכות הקניין, כמשמעותה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, אינה מוגבלת לזכויות חפציות והיא יכולה לכלול גם זכויות אחרות בעלות ערך כלכלי ... “
”בג צ 94/4806 א.ש.ד. איכות הסביבה בע”מ נ שר האוצר ואח’י”פ, ד נב (2) 193, 200

161. במקרה דנא עומדת לעותרת 1 זכות הקניין אשר תתפרש באופן כללי ורחב בדגש על תכלית קיומה של הזכות, לא רק כזכות ליהנות מפירות ההקדש באמצעות התקציב השוטף המתקבל מעמותת ”עץ חיים” לצורך הפעלת המוסד החינוכי כיום, אלא גם כזכות קניינית בכלל, במסגרת היותה אחד מהנהנים של ההקדש ובהתאם למטרות ההקדש, המהווה את הבסיס להמשך קיומו ופיתוחו של המוסד הלימודי גם בעתיד.

162. שכן עותרת 1 ת”ת בביתר נשענת כל כולה על זיקת ההנאה והמוניטין של ”עץ חיים” וכל קיומה מעצם היותה נהנת ההקדש, מה שמבטיח לה עמידה כלכלית לאורך זמן ואף לצורך המשך פיתוח הכרחי עתידי, כמו בניית חדר אוכל, פתיחת ישיבה (על יסודי) לבוגרי התלמוד תורה בביתר (יסודי),

163. כיום תלמידי ת”ת ביתר עלית נאלצים לעבור למסגרות אחרות אחרי סיום הלימודים ביסודי, כאשר אין די מסגרות למגזר הירושלמי שיענו על הצרכים בביתר עלית, וחלקם נאלצים לעבור ללימודים בירושלים לעל יסודי. זיקת ההנאה של תת ביתר עלית להקדש עץ חיים עשוי להבטיח את המשך בנינם ופיתוחן של המוסדות בביתר, העולה בקנה אחד עם חזון עמותת ”עץ חיים”.

164. אי לזאת ולאור חסימת דרכן של העותרות לקבלת סעד מבית הדין הפוגעת בזכות הקניין היסודית של כפי שעולה מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ועם ערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית דינן של החלטות משיב 1 להתבטל.

סוף דבר

165. עתירה זו אינה רק עתירתן הפרטית של העותרות, העותרות רואות עצמן גם כשליחות להשמעת קולו של הציבור הרחב ביחס לתפקידו החשוב של בית הדין כ"אביהם של הקדשות" כמפקח וכממונה על ההקדשות הדתיים, שהרי כבר קבעו הפוסקים, וכן נקבע בפסקי הדין שניתנו בבתי הדין, שבית הדין עצמו הוא הממונה על ההקדשות. וכמו שבעניין נכסי יתומים הביטוי השגור הוא "בית דין אביהם של יתומים", כך בעניין נכסי צדקה: "בית הדין הוא ידם של העניים."
166. בית הדין, בתפקידו כממונה על ההקדשות, חייב לדאוג לשמירה על הנכסים שהוקדשו ולפיתוחם, כדי שישמשו למטרות הנעלות שהועידו להם המקדישים הנכבדים, ולא רק שלא ירדו לטמיון. חובה זו נובעת הן מן העובדה שסמכו המקדישים על בית הדין שיעשה כן, והן מצד הזכאים ליהנות מן ההקדש, שברוב המקרים אינם יכולים, ואף אינם יודעים, לממש את זכויותיהם מן ההקדש. נמצא בית הדין משמש פה לשניהם, למקדישים ולנזקקים, בבחינת "פתח פיך לאלם" (משלי לא, ח).
(מתוך אנציקלופדיה יהודית – דעת, מכללת הרצוג, הקדשות)
167. אי לכך ולאור כל האמור לעיל, ולאור העובדות והנימוקים המפורטים בעתירה זו, מתבקש בית המשפט הנכבד לזמן את המשיבים לדין; ליתן צו על תנאי כמבוקש ברישא של העתירה ולאחר קבלת תשובת המשיבים לעשות את הצו למוחלט.
168. כמו כן מתבקש בית המשפט הנכבד כי עד למתן הסעדים כמפורט בראשית העתירה, יינתן צו ביניים וצו ארעי כמפורט ברישא של העתירה.
169. כן מתבקש בה"ד הנכבד לפסוק לעותרות את הוצאותיהן בגין עתירה זו.
170. מן הדין ומן הצדק להיעתר לעתירה.

בתייה כהנא -דרור, עו"ד
ב"כ העותרים

יום חמישי כ"א אדר ב תשע"ט
28 מרץ 2019